

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

KO-PARTNERYSTĖ

REGIONŲ VIEŠOJO VALDYMO
PROCESUOSE

www.tavobalsas.lt

E-leidiny

“Jaunimo įsitraukimo į viešojo valdymo procesus skatinimas”

Paskaitų vykdytojas:

MANY PATHS,
ONE GOAL

www.activeyouth.lt

Apie organizatorius

Asociacija „Aktyvus jaunimas“ specializuojasi pilietiškumo, verslumo, integracijos bei tarptautinių mainų bei ugdymo srityse. Asociacija organizuoja projektus ir iniciatyvas (Lietuvoje ir užsienyje) pagal Erasmus+, European Youth Foundation, EEA Grants ir kitas programas.

Lietuvoje yra įvykdę daugiau nei 15 Europos Sąjungos finansuojamų tarptautinių projektų ir mokymų, kuriuose dalyvavo virš 450 jaunuolių (18-30 m. amžiaus) ir jaunimo darbuotojų iš visos Europos. Taip pat šiuo metu vykdo ilgalaikį 2-jų metų trukmės projektą pabėgėlių integracijai Lietuvoje gerinti. „Jaunimo Tarptautinio Bendradarbiavimo Agentūra“ taip pat nominavo projektus „More than Money: Social Entrepreneurship Heroes“ ir „Time to Act!“ Europos Komisijai tarp geriausių jaunimo projektų įgyvendintų Lietuvoje.

VšĮ „Vilniaus universiteto Teisės klinika“ veiklą vykdo nuo 1998 m. Kiekvienais metais organizacija suteikia teisinę pagalbą apie 3'500 gyventojų, o nuo veiklos pradžios yra įgyvendinusi 50'000 teisinių projektų. Organizacija teikia individualią teisinę pagalbą bei organizuoja visuomenei atvirus mokymus aktualiomis teisinėmis temomis, skelbia publikacijas viešojoje erdvėje. VU TK veiklos modelis remiasi pirmaujančių JAV teisės mokyklų (Harvard, Stanford, Columbia) klinikų modeliu. Tai yra – klinikoje konsultuoja geriausiai besimokantys baigiamųjų kursų Vilniaus universiteto Teisės fakulteto studentai. Teisinės pagalbos kokybę užtikrina reguliariūs susitikimai su praktikos grupių kuratoriais, kurie yra profesionalūs advokatai, žymūs šalies teisininkai.

Turinys

ĮVADAS	4
APIE PROJEKTĄ	5
1. PILIETIŠKUMAS	6
1.1. Pilietiškumas - kas tai?	6
1.2. Kodėl mums svarbu būti pilietiškais?	7
1.2. Jaunimo pilietiškumas Lietuvoje	8
2. VALSTYBĖ, KURIOJE GYVENAME	11
2.1 Demokratija - mūsų valdžia	11
2.2 Konstitucija – visa ko pradžia	12
3. KAS VALDO MŪSŲ ŠALĮ?	15
3.1 Įstatymų leidžiamoji valdžia	15
3.1.1 Seimas	15
3.2 Įstatymų vykdomoji valdžia	19
3.2.1. Prezidentas	19
3.2.2. Vyriausybė	22
4. SAVIVALDA - MŪSŲ REGIONŲ VALDŽIA	26
4.1 Savivaldybės taryba	27
4.2 Savivaldybės administracija	28
5. KAIP PATENKAMA Į VALDŽIĄ?	29
5.1 Rinkimai	29
5.1.1 Rinkimų principai	31
5.1.2 Rinkimų etapai	32
5.1.3 Rinkimai ir diskutuoti klausimai	34
5.2 Politinės partijos	39
5.2.1 Ideologijos	40
5.2.2 Populizmas	42
6. KAIP AŠ GALIU PRIARTĖTI PRIE VIEŠŲJŲ PROCESŲ?	43
6.1 Jaunimo reikalų koordinatoriai savivaldybėse	43
6.2 Nevyriausybines organizacijos	45
6.3 Politinės partijos	46
6.4 Peticijos	47
6.5 Referendumai	48
6.6 Įstatymų leidybos iniciatyvos teisė	50
6.7 Atskirų institucijų siūlomos galimybės	51
PAPILDOMI JAUNIMO PASIŪLYMAI	52

ĮVADAS

„Ko-Partnerystė regionų viešojo valdymo procesuose” paskaitų ciklo metu buvo susitikta su 600+ jaunų žmonių. Kadangi projekto misija yra skatinti susidomėjimą politika ir viešaisiais procesais tarp kuo daugiau jaunų Lietuvos žmonių, o aplankyti visus regionuose gyvenančius jaunuolius nėra įmanoma, naudingą informaciją apie Lietuvos valdžios institucijas, viešuosius procesus ir jaunimo galimybes priartėti prie jų siekiama pateikti šiuo laisvai prieinamu leidiniu.

Kad nedalyvavusieji paskaitų cikle galėtų pasijusti taip, tarsi jie to nebūtų praleidę, ši paskaitų metu pristatyta teorinė medžiaga bus pagyvinta paskaitose dalyvavusių jaunuolių pastebėjimais ir mintimis. Skaitantiems šį leidinį papasakosime apie tai, kokiais principais yra paremtas valdžios ir savivaldos organizavimas Lietuvoje. Sieksime atskleisti, ką veikia iškiliausieji valdžios subjektai Lietuvoje - Seimas, Prezidentas, Vyriausybė bei savivaldą įgyvendinantys subjektai - savivaldybių tarybos ir

administracijos. Be to, skirsime nemažai dėmesio aptarti, kaip į minėtas institucijas yra patenkama ir kokie yra to patekimo proceso subtilumai. O tam, kad šių aukštoje padėtyje esančių subjektų veikla neliktų tik tolima teorija, pabrėšime galimybes jaunimui įsitraukti į viešuosius procesus. Galiausiai tuo atveju, jei šį leidinį atsiverstų NVO ar Lietuvos politinės padangės atstovai, pateiksime pačių jaunuolių idėjas, kurios sklido iš jų neformalių projekto veiklų metu.

APIE PROJEKTĄ

Projektas „Ko-partnerystė regiono viešojo valdymo procesuose” - Europos Socialinio fondo finansuojamas ir asociacijos „Aktyvus jaunimas” ir VšĮ „Vilniaus universiteto teisės klinika” įgyvendinamas 2 metų trukmės projektas, siekiantis didinti mažą regionuose gyvenančio jaunimo susidomėjimą viešaisiais procesais ir pilietinį aktyvumą. Vienas esminių projekto uždavinių - suteikti šiems asmenims bendrąsias žinias apie viešojo valdymo procesus bei galimą įsitraukimą į politinius procesus.

Projekto metu vyko 16 susitikimų (paskaitų ir neformalių veiklų formatu) su jaunimu, gyvenančiu Kauno raj., Kėdainių raj., Trakų raj., Marijampolės, Elektrėnų, Jonavos rajono, Utenos rajono savivaldybėms priklausančiuose miestuose ir kaimuose. Šių 16 susitikimų medžiaga ir paremtas mūsų leidinys.

1. PILIETIŠKUMAS

1.1. Bendras pilietiškumo supratimas

Pilietiškumas, pilietinė visuomenė - dažnai girdimos sąvokos, kurios tarsi asocijuojasi su kažkuo teigiamu, tačiau ne visada lengvai apibrėžiamu. Turbūt kiekvienas asmuo galėtų sugalvoti, ką jam asmeniškai reiškia šie žodžiai. Vieniems tai gali būtų buvimas atsakingu bendruomenės nariu, galvojimas ne tik apie savo, bet ir aplinkos poreikius. Kitiems pilietiškumo sąvoka siejasi su aktyviu dalyvavimu arba domėjimusi valstybės valdymu. Treti pilietiškumą gali sieti su siekiu užtikrinti žmogaus teisių, aplinkos apsaugos ir kitų problemų sprendimą.

Galbūt, vienu akimis pilietiškumas yra pareiga, tuo tarpu, kitų - pasirinkimas. Bet kuriuo atveju, pilietiškumas turbūt niekada neateina savaime. Pilietiškumo ugdyme svarbią rolę atlieka tiek tėvai, tiek mokykla, tiek bendruomenė, kurioje esame. Kartais šie pilietiškumo ugdytojai maksimaliai užtikrina jauno augančio žmogaus pilietiškumą ir būsimą susidomėjimą valstybiniais procesais. Tačiau būna ir atvejų, kai šie ugdytojai nėra labai įkvepiantys arba jų pastangų nepakanka, kad žmogus užaugtų pilietišku.

Gyvename interneto laikais, kai visose gyvenimo srityse darosi paprasčiau. Atrodo, palankesnės galimybės sudaromos ir asmeniniam pilietiškumo ugdymui. Dabar vos keliais kompiuterio pelės paspaudimais galima sužinoti daugiau apie tai ką, daro valdžios ar savivaldos institucijos, galbūt netgi stebėti posėdžius gyvai. Esant reikalui, elektroniniu būdu taip pat galima kreiptis į viešuosius asmenis, institucijas ar pranešti apie problemas. Tačiau ar galima sakyti, kad su technologijų išsiplėtojimu ir įsitraukimo į viešuosius procesų galimybių atvėrimu tapome labiau pilietiški?

Pilietinės galios indeksas yra būdas nustatyti, koks yra pilietiškumo lygis šalyje. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos remiamas tyrimas siekia nustatyti Lietuvos

žmonių pilietinės įtakos suvokimą. Kitaip tariant, pagal tam tikrus kriterijus siekiama nustatyti, kiek pilietiškai yra lietuviai. Pasirodo, tobulėti dar tikrai yra kur. Nepaisant to, kad pažiūrėjus į paskutinius statistinius duomenis galima teigti, jog pilietiškumas Lietuvoje auga (paskutiniojo tyrimo metu Lietuva surinko 37 balus iš 100, daugiau nei praėjusiais metais), Lietuva pilietiškumu dar atsilieka nuo nemažos dalies ES valstybių.

1.2. Kodėl mums svarbu būti pilietiškais?

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad „efektyvus valstybės valdymas galimas tik esant gerai pilietinės visuomenės, privataus sektoriaus ir valstybės institucijų sąveikai.“ Paprastai tariant, valstybė gali sėkmingai gyvuoti, kai į jos valdymą yra įsitraukusi ne tik aukščiausioji valdžia, bet ir joje gyvenantys asmenys bei jų bendruomenės. Juolab kad būtent iš pilietinės visuomenės kyla valstybės institucijų atskaitingumas tautai.

Politikų priimami sprendimai veikia visos valstybės arba tam tikro regiono - savivaldybės mastu. Tam, kad politikų sprendimai būtų pamatuoti ir priimti vardan piliečių interesų, yra svarbus valstybėje gyvenančių asmenų įsitraukimas į politinių sprendimų priėmimo procesą. Vėliau konkrečiai įvardinsime ir plačiau aptarsime galimus piliečių įsitraukimo į šį procesą būdus.

Galime prisiminti ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo istoriją. Jei ne toks stiprus pilietiškumo jausmas, gyvavęs tautoje, kažin ar būtume gimę ir augę nepriklausomoje Lietuvoje.

Šie argumentai leidžia daryti drąsią prielaidą, kad pilietiškumas yra svarbu, o pilietiškoje aplinkoje gyventi yra geriau nei abejingai nusiteikusiame. Pilietinė visuomenė būtent ir susideda iš mūsų tautą sudarančių žmonių - piliečių, kuriems rūpi tai, kas vyksta valstybėje ir jie pasiryžę veikti vardan savo paties, aplinkos ir visuomenės ar jos dalies gerovės. Kaip pabrėžiama politikos mokslo atstovų, „sąmoningas, informuotas, atsakingas, neabejingas, visuomenės raidai ir aktyvus, bendradarbiauti linkęs pilietis

sudaro pilietinės visuomenės pagrindą”. Kai dauguma asmenų yra ne tokie, kyla grėsmė, kad valstybė nebus valdoma užtikrinant joje gyvenančių asmenų sprendimus ar politinių procesų skaidrumą, kartais galbūt netgi bus priimami į pražūtį vedantys sprendimai. Todėl kiekvienam asmeniui yra svarbu būti bent šiek tiek pilietišku, kad galėtume sudaryti šią tvirtą ir didesnę mūsų gyvenimo gerovę užtikrinančią pilietišką bendruomenę.

1.3. Jaunimo pilietiškumas Lietuvoje

Aukščiau minėtame Pilietinės galios indekse jaunimo (15-29 m.) pilietinės galios indeksas buvo aukštesnis už likusių visuomenės grupių (42,5 balo iš 100). Tai buvo siejama su tuo, kad jaunimas aktyviau nei kitos visuomenės grupės įsitraukia į nevyriausybinį organizacijų ar savanorišką veiklą, neformaliojo ugdymo veiklas. Ekspertai taip pat spėjo, kad paaugusį pilietiškos galios indeksą lėmė 2016 m. vykę Seimo rinkimai - rinkimų metu paprastai pakyla momentinis susidomėjimas politiniais procesais. Tačiau minėtuose Seimo rinkimuose nuomonę išreiškė vos 38 proc. jaunų (18-29 m.) žmonių, antrajame rinkimų ture šis procentas dar labiau nukrito. Taigi jaunimo įsitraukimas į viešuosius procesus, akivaizdu, yra ne toks geras, koks galėtų būti. Pastebėtas ir kitas ne itin pozityvus niuansas: Lietuvoje į pilietiškas veiklas ypač mažai įsitraukia jaunimas, gyvenantis nedideliuose miestuose ir kaimo vietovėse. Todėl galima daryti išvadą, kad nors ir Lietuvos jaunimas turi didelį potencialą būti pilietiško pavyzdžiu valstybėje, kažko trūksta, kad pilietiškumas būtų įsigalėjęs tarp šių žmonių.

Su kuo labiausiai siejama ne itin didelio jaunų žmonių (ypač gyvenančių regionuose), aktyvumo problema, nėra lengva vienareikšmiškai atsakyti. Visų pirma, turbūt pirmiausia pridera kalbėti apie tai, iš ko mes apskritai sužinome, kas yra pilietiškumas ir kokie veiksmai gali būti traktuojami kaip jo apraiška.

Nėra abejonių, kad pilietiško ugdyme pirminį vaidmenį atlieka šeima ir mokykla. Aptartame Pilietinės galios indekse vidutinis pilietiško pamokų Lietuvos bendrojo ugdymo įstaigose įvertinimas buvo 6 iš 10. Tokį įvertinimą patvirtino ir nemaža dalis “Ko-partnerystės” projekto metu aplankytų mokyklų moksleivių. Nors keliose mokyklose buvo

teigiančių, kad pilietiškumo pamokos juos skatina labiau domėtis Lietuvos politika ir ugdo jų pilietiškumą, didesnėje dalyje mokyklų jaunuoliai kritikavo šias pamokas. Pilietiškumo pamokų virtimas papildoma istorijos pamoka, vien pakankamai nuobodžios teorinės medžiagos pateikimas, mokymasis tik iš vadovėlių tekstų, praktinių dalykų trūkumas, nerimtas mokytojo požiūris į dėstomą dalyką - šie aspektai buvo bene dažniausiai įvardijami moksleivių, kaip verčiantys nusivilti pamokų kokybe.

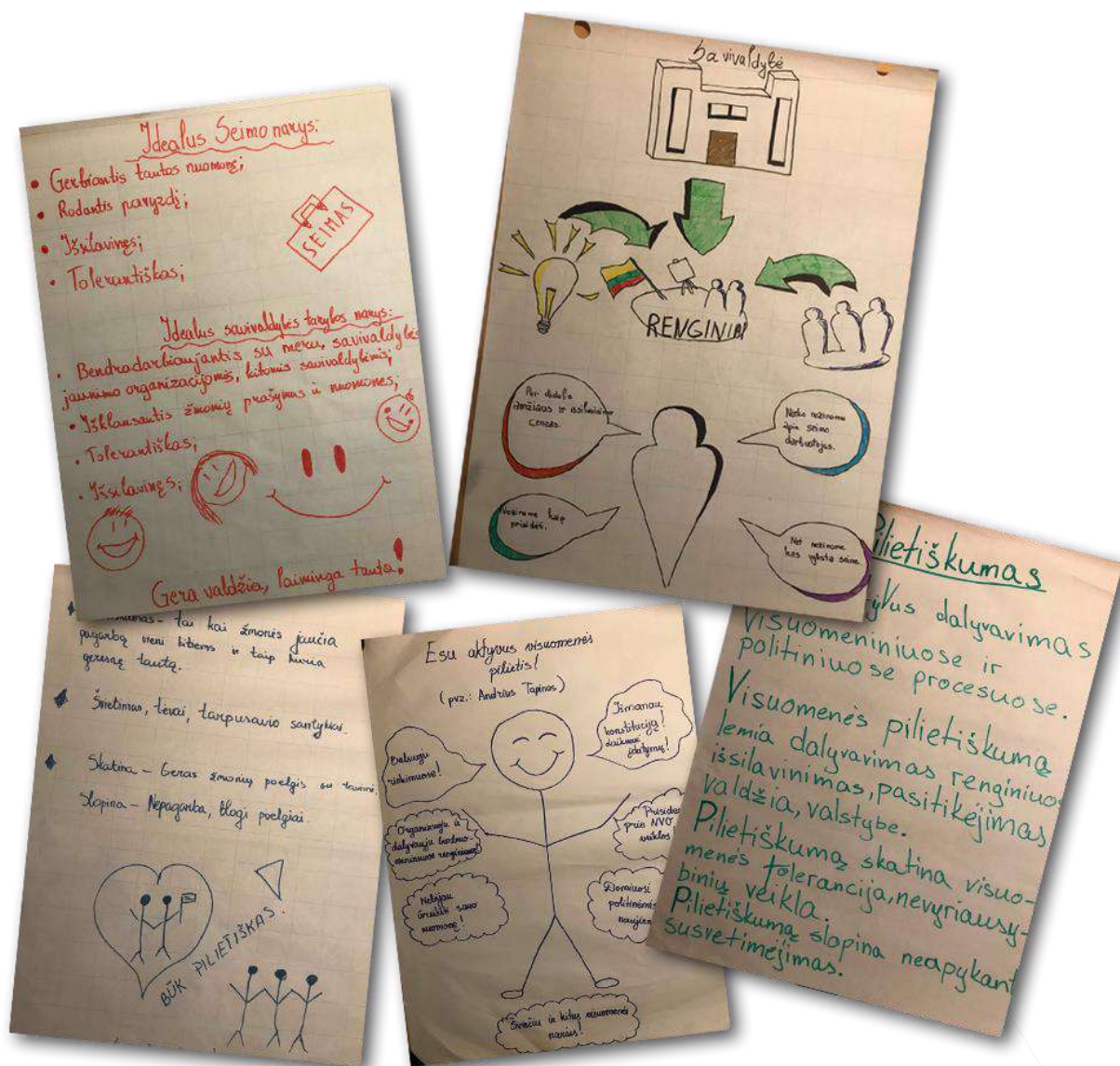
Nepaisant ne visada kokybiško pilietiškumo pamokų turinio, aplankytuose regionuose moksleiviai nestokojo idėjų, kas yra pilietiškumas:

Moksleiviai siejo pilietiškumą su pareigų atlikimu savo valstybei, žmogaus vertybėmis, morale, sąžiningumu, darbštumu. Kiti šią sąvoką suprato kaip situaciją “kai žmonės jaučia pagarbą vieni kitiems ir taip kuria geresnę tautą”. Anot moksleivių, “pilietiškas žmogus didžiausia vertybe laiko savo valstybę ir iš jos nesitiki naudos”. Jaunuoliai taip pat teigė, kad toks žmogus balsuoja rinkimuose, organizuoja bendruomenės renginius ir dalyvauja juose, nebijo reikšti savo nuomonės, išmano Konstituciją, laikosi įstatymų, prisideda prie nevyriausybinių organizacijų veiklos, domisi politinėmis aktualijomis, šviečia ir kitus visuomenės narius.

Kaip pirminį šaltinį, iš kurio galima semtis pilietiškumo moksleiviai nurodė šeimą, tolesnį pilietiškumo ugdymą palikdami mokyklai, bendruomenei ar draugams, kurie skatina domėtis politinėmis temomis. Dalyvavimai įvairiose veiklose - konkursuose, tautų vienijančiuose renginiuose, paskaitose kaip „Ko-partnerystė regionų viešojo valdymo procesuose“, savivaldybės tarybos susirinkimuose buvo nurodyti kaip pilietiškumą skatinantys veiksniai. Pilietiškumą slopinančiais veiksniais moksleiviai laikė neigiamą reakciją keliančius valdžios veiksmus, periferinėse vietovėse gyvenantį jaunimą ribojančias susisiekimo problemas, jaunimo visuomenės grupės nepasiekiančius politikus ar neigiamą kitų žmonių nusistatymą.

Jaunuoliai taip pat buvo paklausti apie pilietiškumo idealus mūsų visuomenėje. Andrius Tapinas dažnai buvo įvardijamas kaip pilietiškumo pavyzdys, kuris paprastai ir suprantamai kalbėdamas apie sudėtingus dalykus, prikausto dėmesį. Tokių visuomenės veikėjų, anot moksleivių, turėtų būti daugiau. Kitų moksleivių akimis, pilietiškiausi yra aukščiausias pareigas valstybėje užimantys asmenys - Jos Ekselencija Dalia Grybauskaitė arba Ministras Pirmininkas Saulius Skvernelis. Džiugino faktas, kad keliose mokyklose pilietiškumo mokytojai visgi buvo įvertinti taip pat kaip puikūs pilietiškų žmonių pavyzdžiai.

2. VALSTYBĖ, KURIOJE GYVENAME

2.1. Demokratija - mūsų valdžia

Norint kalbėti apie tai, kas yra pilietiškumas arba įsitraukimas į valstybės viešuosius procesus, iš pradžių reikia apibrėžti, kas yra valstybė. Kaip paaiškėjo projekto paskaitų metu, beveik kiekvienam bendrojo lavinimo įstaigoje besimokančiam jaunuoliui yra nesunku nurodyti keturis pagrindinius elementus, kurie privalo būti tam, kad tam tikrą darinį galėtume vadinti valstybe. Tai - teritorija, nuolatiniai gyventojai, valdžia ir gebėjimas užmegzti ryšius su kitomis valstybėmis. Šių keturių elementų sąjunga garantuoja, kad tam tikra teritorija bus laikomas oficialia valstybe.

Kalbant apie valstybę, neatsiejama sąvoka tampa ir žodžių junginys „viešoji politika“. Šis terminas paprastai vartojamas kalbant apie „valdžios institucijų, oficialių asmenų elgseną, veiksmus, veiklos kurso pasirinkimą ir praktinį jo įgyvendinimą politikos procese“. Tuo pačiu tai yra ir „atsakas į visuomenės grupių poreikius, reikalavimus, interesus, skundus, prašymus, susijusius su valdžios institucijų“.

Šiuolaikinė viešojo politika neįsivaizduojama be piliečių įtraukimo į valdymo procesą. Išties, dabar nuolat visur girdime ir matome žodį „demokratija“. Paklausus moksleivių, kas tai yra, didžioji dauguma nedvejodami atsakė, kad tai „liaudies valdžia“ arba valstybės valdymas per piliečių išrinktus atstovus. Tokie teiginiai, be abejo, nusako demokratijos esmę. Liaudis - ne kas kita, o mes patys. Todėl demokratija ir yra mūsų, valstybėje gyvenančių piliečių, valdžia.

Demokratija gali būti dvejopa: tiesioginė ir atstovaujamoji. Kai tiesioginės demokratijos atveju valstybės valdyme dalyvauja visi piliečiai, atstovaujamosios demokratijos atveju piliečiai valdo per išrinktus atstovus. Natūralu, kad mūsų dienomis galimybių absoliučiai visiems užimti valdančiąsias pozicijas būtų neįmanoma. Todėl mūsų demokratija pasiima tik tam tikrus demokratijos atributus (pavyzdžiui, referendumą), o likusiais atvejais mes renkame asmenis, kurie atstovaus mūsų interesus svarbiausiose institucijose.

Laisvi rinkimai ir jų būdu formuojamos institucijos, piliečių galimybės daryti įtaką valdžios ar savivaldos priimamiems sprendimams, valdžių padalijimas išskiriant įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę valdžias - visa tai yra vertybės, be kurių šiuolaikinė demokratija neįsivaizduojama.

2.2. Konstitucija – visa ko pradžia

Praeitame skyrelyje aptartais demokratijos principais yra grįžta ir mūsų Lietuvos Respublikos Konstitucija, priimta 1992 metais. Tai nėra visų valstybės įstatymų sąrašas, kaip pasirodė daliai paklaustų jaunuolių prieš vykusį pilietiškumo pamokų ciklą. Konstitucija - svarbiausias, pamatinis valstybės įstatymas, padedantis pagrindą visiems kitiems teisės aktams. Kitaip tariant, Lietuvoje negali galioti nei tarptautinė sutartis, nei įstatymas, nei koks kitas žemesnės teisinės galios aktas, kuris prieštarautų Konstitucijai. Tad kodėl gi ši nedidelė knygelė užima tokią svarbią vietą mūsų šalyje?

Konstitucijos svarba atsispindi per Konstitucijos struktūrą - svarbius aspektus, kuriuos šis dokumentas apima. Konstitucija prasideda nuo **preambulės** - trumpos ir glaustos įžanginės dalies, kuri teigia:

„Lietuvių tauta

- prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę
- jos teisinius pamatus grindusi Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos

Konstitucijomis

- šimtmečiais atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę
- išsaugojusi savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius
- įkūnydama prigimtine žmogaus ir Tautos teisę laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje – nepriklausomoje Lietuvos valstybėje
- puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę

- siekdama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės, atgimusios Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją”

Ši iškilminga įžanga nustato svarbiausias mūsų valstybės konstitucines vertybes ir pabrėžia neeilinį Tautos vaidmenį valstybėje, nurodydama, kad ją priėmė ne kokia nors valdžios institucija, bet piliečiai - mūsų tėvai, seneliai, mokytojai, kaimynai, bendruomenės gyventojai ir kiti už šios Konstitucijos priėmimą 1992 metais pasisakę asmenys.

Toliau seka **pagrindinė dalis**, kurią sudaro 14 sudedamųjų dalių - skirsnių. Būtent šiuose skirsniuose ir įtvirtinami mūsų valstybinio gyvenimo pagrindai. Kiekvienas skirsnis reglamentuoja tam tikrą visuomeninių santykių sritį. Pirmasis skirsnis – „Lietuvos valstybė” pradedamas esminiais teiginiais, kad mūsų valstybė yra „nepriklausoma demokratinė respublika” ir ją „kuria tauta”. Toliau apibrėžiami Lietuvos demokratinio valdymo pagrindai bei šios Konstitucijos ypatumai. Valstybės teritorija, pilietybė, valstybinė kalba, vėliavos spalvos, herbas, himnas, sostinė, referendumo skelbimo tvarka - visi šie išimtinai Lietuvai svarbūs dalykai taip pat yra įtvirtinti minėtame skirsnyje.

Paskui einama prie Lietuvoje gyvenančių žmonių - skirsniai „Žmogus ir valstybė”, „Visuomenė ir valstybė”, „Tautos ūkis ir darbas” įtvirtina svarbiausias žmogaus teises ir laisves, piliečio teises, padeda teisinio reguliavimo pagrindą šeimai, mokslui, darbui, kultūrai, religijai, aplinkosaugai Lietuvoje.

Tolesni skirsniai yra atskirai dedikuojami svarbiausiems Lietuvos valdžios subjektams ir nubrėžia jų veiklos gaires, įgaliojimus ir pareigas.

Konstitucija baigiama **baigiamaisiais nuostatais**, kurie numato šio ypatingo įstatymo įsigaliojimo tvarką ir **priedais** - konstitucinės galios aktais. Priedų iš viso yra 4:

- Dėl Lietuvos valstybės demokratinės santvarkos, kuri gali būti keičiama nebent tautos;
- Nesijungimo į postsovietinės rytų sąjungas;

- Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos;
- Narystės Europos Sąjungoje.

Kadangi šie teisės aktai yra išskirtinai svarbūs mūsų valstybei, jie yra neatsiejami nuo Konstitucijos.

Apibendrinant visą Konstitucijos struktūrą, galima pastebėti, kad šiame teisės akte aptarti svarbiausi valstybei ir mūsų gyvenimui dalykai, numatytos gairės mūsų gyvenimui Lietuvoje. Priskirtos teisės, pareigos ir reguliavimas padeda stiprų pagrindą viskam, kas po Konstitucijos priėmimo vyks mūsų valstybėje - taigi ir mūsų pilietiškumui bei politiniam įsitraukimui.

3. KAS VALDO MŪSŲ ŠALĮ?

3.1. Įstatymų leidžiamoji valdžia Lietuvoje

Kiekviena valdžių padalijimo principo besilaikanti demokratinė valstybė turi turėti instituciją, kuriai patikėtų įstatymų - svarbiausių valstybės teisės aktų, numatančių gaires įvairioms sritims - leidybą. Šią funkciją paprastai atlieka parlamentas - iš vienu ar dvejų rūmų sudaryta valdžios institucija, kurią sudaro Tautos išrinkti atstovai. Kongresas, Bundestagas, Riksdagas, Generaliniai kortesai, Stortingas, Aukščiausioji Rada - tai tik keli iš daugelio pavadinimų, kaip skirtingose valstybėse pavadinama įstatymus leidžianti institucija. Lietuva taip pat turi ypatingą pavadinimą, kuris minimas kalbant apie mūsų šalyje veikiančią parlamento instituciją. Tai - Seimas.

3.1.1. Seimas

Nereikia nė daug mąstyti, kad suprastume, kokia yra pagrindinė Seimo užduotis. Jo buvimas įstatymų leidžiamąja institucija savaime sufleruoja, kad Seime užsiimama įstatymų - svarbiausių valstybės teisės aktų leidyba. Tai yra neabejotinai pirmiausia Seimo funkcija. Tačiau vien įstatymų leidyba mūsų parlamentas toli gražu neapsiriboja. Seimo įgaliojimus galima išskirti net į kelis blokus:

1. Įgaliojimai įstatymų leidybos srityje:

Seimas ne tik leidžia įstatymus, bet ir priima sprendimus dėl referendumų, svarsto ir priima Konstitucijos pataisas.

2. Įgaliojimai sudarant valstybės institucijas ir skirant valstybės pareigūnus:

Seimas atlieka svarbų vaidmenį skiriant visą eilę valstybės pareigūnų, taip pat turi daug įtakos sudarant esmines valdžios institucijas. Pavyzdžiui, Seimas pritaria arba nepitaria Ministro Pirmininko kandidatūrai, skiria Lietuvos banko valdybos pirmininką, sudaro Vyriausiąją rinkimų komisiją ir kt.

3. Mišrūs įgaliojimai:

Seimas tvirtina valstybės biudžetą, prižiūri jo vykdymą, nustato valstybinius mokesčius, ratifikuoja tarptautines sutartis, įveda karo arba nepaprastąją padėtį.

Todėl matome, kad Seimo funkcijų spektras yra įvairialypis, o tie jį sudarantys 141 asmenys - Seimo nariai, išties turi ką veikti.

Tad kaipgi yra organizuojamas darbas Seime? Visų pirma, kaip moksleivių metai yra dalijami į semestrus, taip Seimas kiekvienais metais renkasi į savuosius pusmečius. Tiesa, jiems apibūdinti naudojamas kiek kitoks pavadinimas - sesijos. Eilinių sesijų iš viso yra dvi:

- Pavasario sesija trunka nuo kovo 10 iki birželio 30 d.
- Rudens sesija trunka nuo rugsėjo 10 iki gruodžio 23 d.

Taip pat, kartais gali būti sušauktos ir neeilinės Seimo sesijos, kai to reikalauja Prezidentas (pavyzdžiui, įvykus ginkluotam valstybės užpuolimui arba siekiant įvesti nepaprastąją padėtį šalyje). Taigi neeilinės sesijos gali vykti tik išties neeiliniais atvejais.

Eilinių (pavasario ir rudens) sesijų metu vyksta pats darbymetis, kada Seime įgyvendinamos minėtos jam Konstitucijos priskirtos funkcijos. Įtemptai besidarbuojantiems 141 Seimo nariui vadovauja Seimo pirmininkas, kuris išrenkamas visų Seimo narių balsų dauguma. Jis ne tik vadovauja Seimo darbui ir jį atstovauja, bet, kaip ir galima nuspėti, turi nemažai svarbių įgaliojimų. Tarp jų - Seimo priimtų įstatymų,

nutarimų, posėdžių protokolų pasirašymas, laikinas Prezidento pareigų ėjimas susiklosčius tokiai situacijai, kai Prezidentas negali eiti savo pareigų, potvarkių leidimas ir kt. Tuo tarpu, visas Seimas šurmuliuoja nuo veiklos, kurią galima suskirstyti į kelias pagrindines formas: komitetus, komisijas ir laikinąsias grupes.

Seimo komitetai

Seimą šiuo metu sudaro 15 komitetų, kurie susideda iš 7-25 narių. Aplinkos apsaugos, audito, biudžeto ir finansų, ekonomikos, Europos reikalų, kaimo reikalų, kultūros, nacionalinio saugumo ir gynybos, socialinių reikalų ir darbo, sveikatos reikalų, švietimo ir mokslo, teisės ir teisėtvarkos, užsienio reikalų, valstybės valdymo ir savivaldybių, žmogaus teisių - tokie komitetai veikia dabartiniame Seime. Pats didžiausias komitetas šiuo metu yra Europos reikalų, mažiausi - audito, kultūros ir žmogaus teisių komitetai. Nors mąstant apie darbą Seime akyse dažniausiai iškyla didelės posėdžių salės, kuriose susirenka 141 Seimo narys, vaizdas, komitetai įrodo, kad veikla Seime vien ta sale neapsiriboja. Būtent komitetuose Seimo nariai praleidžia nemažai laiko prieš tai, kol įstatymo svarstymas pasiekia minėtą erdvią auditoriją. Kiekvieno komiteto pavadinimas sufleruoja, kokie klausimai jame yra aptariami ir kokio tipo kompetencija šiam komitetui priklauso. Komitetuose Seimo nariai svarsto teisės aktų projektus, svarsto dėl jų pataisų, išklauso ministerijų, kitų valstybės institucijų informaciją ir pranešimus, kaip vykdomi įstatymai ir kiti Seimo priimti teisės aktai; prireikus teikia valstybės ir savivaldybių institucijoms komiteto išvadas, pasiūlymus ir (ar) rekomendacijas, taip pat atlieka kitas užduotis. Pagrindinė komitetų veikla yra posėdžiai, į juos kartais gali būti kviečiami ir suinteresuotų grupių (pavyzdžiui, savivaldybės institucijų, nevyriausybinių organizacijų, neįgaliųjų ir t.t), kurių atžvilgiu teisės aktas gali būti priimtas arba pakeistas, atstovai.

Seimo komisijos

Antikorupcijos, energetikos etikos ir procedūrų, jaunimo ir sporto reikalų, Konstitucijos, kriminalinės žvalgybos parlamentinės kontrolės, laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisija, migracijos, neįgalųjų teisių, peticijų, priklausomybių prevencijos, savižudybių ir smurto prevencijos, sveikos gyvensenos - tokios komisijos šiuo metu yra sudarytos Seime atitinkamiems klausimams spręsti. Jauniems žmonėms aktualiausia jaunimo ir sporto reikalų komisija nagrinėja jaunimo politikos klausimus ir organizuoja renginius (diskusijas, susitikimus, konferencijas ir kt.).

Seimo laikinosios grupės

Pats pavadinimas sufleruoja, kad laikinosios grupės yra sudaromos ne visam laikotarpiui, o tol kol bus išspręstas tam tikras klausimas. Šiuo momentu Seime yra 44 laikinosios grupės, o jų tematika - pati įvairiausia. Kelių grupių pavyzdžiai - „Už gyvūnų gerovę ir apsaugą“, „Už Lietuvą be korupcijos“, Moterų grupė, Vaikų gerovės grupė.

Nori žinoti daugiau, kaip ir ką veikia Seimas?

Seimo darbą gali sekti kiekvienas iš mūsų. Seimo internetiniame puslapyje www.lrs.lt yra apstu informacijos apie tai, kuo šiuo metu gyvena mūsų įstatymų leidžiamosios valdžios institucija. Puslapyje galime rasti tiek jau išleistų įstatymų tekstus, tiek dar kol kas tik svarstomų įstatymų projektus, tiek posėdžių protokolus, vykstančius renginius ar aktualiausias naujienas.

Seimo aktualijas galime stebėti ir mūsų nuolat naudojamuose socialiniuose tinkluose:

Facebook paskyroje (<https://www.facebook.com/LRSeimas>) Seimas mus pradžiugina įvairia vaizdine medžiaga, kuria siekiama paprastai paaiškinti apie

sudėtingus Seime vykstančius procesus (pavyzdžiui, įstatymų priėmimo procesą), parodyti gyvus posėdžių įrašus ar grafiškai pateikti šiuo metu Seime vyraujančias aktualijas.

Instagram paskyroje (<https://www.instagram.com/seimaslt/>) galime aptikti įvairių valstybės aktualijų, kuriomis dalijamasi Seimo vardu.

Youtube paskyroje (<https://www.youtube.com/user/LTSeimastiesiogiai>) turime galimybę lengvai rasti mums dominantį Seimo posėdį ir pamatyti jo įrašą, taip pat kaip ir nufilmuotas Seimo konferencijas, reportažus ar TV laidas su Seimo atstovais.

Nepamirškime, kad Seimo nariai yra vieši asmenys, dažnai turintys viešas socialinių tinklų paskyras. Esant reikalui ar norui, visada galime bandyti juos kviesti diskusijai, motyvuotai atsakyti į jų tame tinkle viešinamą turinį ar kreiptis koku nors klausimu, tikintis sulaukti atsakymo.

3.2. Įstatymų vykdomoji valdžia Lietuvoje

Kokia įstatymų leidžiamoji valdžia be vykdomosios? Turint valdžią, kuri leidžia įstatymus, lygiai taip pat svarbu turėti ir valdžią, kuri juos įgyvendina. Lietuvoje įstatymų vykdomajai valdžiai priklauso du subjektai: Prezidentas ir Vyriausybė.

3.2.1. Prezidentas

Valstybės vadovas ir galva Lietuvoje yra Prezidentas. Lietuvos Respublika yra daugiapartinė parlamentinė respublika su kai kuriais pusiau prezidentinio valdymo požymiais. Tai reiškia, kad Prezidentas (ar šiuo metu, Prezidentė) Lietuvoje atlieka ne tik reprezentacinį vaidmenį, kas būdinga toms valstybėms, kuriose svarbiausią vietą užima

parlamentas, bet turi visą sąrašą kitų svarbių funkcijų. Šių įgaliojimų įgyvendinimas Prezidento pareigas užimantį asmenį mūsų šalyje padaro labai svarbiu.

Galima pritarti moksleiviams, kurie, paklausus, ką daro Prezidentas Lietuvoje, nedvejodami įvardindavo užsienio politikos įgyvendinimą. Tai yra neabejotinai svarbiausias Prezidento įgaliojimas. Susitikimai su pasaulio lyderiais, kitų valstybių aukščiausias pareigas užimančiais asmenimis - tai galima pavadinti elementariausiais užsienio politikos įgyvendinimo pavyzdžiais. Tačiau užsienio politika - toli gražu ne viskas. Prezidento pareigas einantis asmuo Lietuvoje turi įgaliojimų, susijusių su visomis valdžios sritimis.

Įgaliojimai įstatymų leidžiamosios valdžios srityje:

- Teikia įstatymų projektus Seimui. Tai - vadinamoji įstatymų leidybos iniciatyvos teisė. Jei Prezidentas motyvuotai mano, kad Lietuvoje turėtų būti priimtas tam tikras įstatymas, jis gali teikti siūlymą, kurį Seimas privalės svarstyti.
- Pasirašo ir skelbia įstatymus. Tai reiškia, kad kiekvienas mūsų svarbios įstatymų leidžiamosios valdžios priimtas įstatymas turi praeiti pro Prezidento rankas ir sulaukti jo parašo, patvirtinančio priimtą tekstą.
- Gali vetuoti įstatymus. Kitaip tariant, jeigu Prezidentas mano, kad kuris nors Seimo priimtas įstatymas yra netinkamas, valstybės vadovas gali tarti „NE“, grąžindamas jį visą pakartotinai svarstyti. Tai yra viena iš esminių Prezidento teisių, sustiprinančių jo galią ir įrodanti, kad Lietuvoje jis atlieka toli gražu ne tik reprezentacinį vaidmenį.

Įgaliojimai įstatymų vykdomosios valdžios srityje:

- Užsienio politika. Santykiai su kitomis valstybėmis, nacionalinių šalies interesų gynimas, nacionalinio saugumo užtikrinimas ir valstybės klestėjimo siekis - visiems šiems aspektams Prezidentas skiria didžiulę dalį savo dėmesio ir laiko.

- Valstybės pareigūnų skyrimas/atleidimas. Prezidentas turi nemažai įtakos tam, kokie asmenys Lietuvoje užims aukštų valdžios pareigūnų pozicijas. Pavyzdžiui, Seimo pritarimu skiria Ministrą Pirmininką, generalinį komisarą, generalinį prokurorą ir kitus asmenis.
- Vyriausybės sudėties tvirtinimas. Kitaip tariant, asmuo Lietuvoje negali tapti ministru, jei nesulaukė Prezidento pritarimo.
- Krašto apsauga. Siekiant užtikrinti Lietuvos saugumą, Prezidentas turi nemažą indėlį. Kariuomenės vado skyrimas, karinių laipsnių teikimas, vadovavimas ginkluotosioms pajėgoms - visa tai yra Prezidento pareigų sąrašė.

Įgaliojimai teisminės valdžios srityje:

- Teikia Konstitucinio Teismo, Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūras Seimui.
- Skiria Apeliacinio, apygardų ir apylinkių teismų teisėjus ir pirmininkus.

Taigi, pastebima, kad Prezidentas turi svarią įtaką sprendžiant, kas priiminės teisingumą bylose tiek aukštesnės, tiek žemesnės grandies teismuose.

Simboliniai įgaliojimai:

- Teikia pilietybę. Tad asmenys, kurie nori tapti Lietuvos piliečiais išimties tvarka, turi sulaukti palaiminimo iš Prezidento.
- Skiria valstybinius apdovanojimus. Medaliai, ordinais (pavyzdžiui, „Už nuopelnus Lietuvai“) valstybei nusipelnusiems asmenims yra įteikiami Prezidento.
- Suteikia malonę. Nuteistasis gali būti atleidžiamas nuo bausmės ar jos dalies vykdymo, jeigu Prezidentas imasi šio nuteistojo dalį sušvelninančio veiksmo.

Nori sužinoti daugiau apie tai, ką ir kaip veikia Prezidentas?

Internetiniame puslapyje www.lrp.lt skelbiamos naujienos apie tai, kas vyksta Prezidentūroje ir už jos ribų. Šis tinklapis - puiki proga sužinoti daugiau apie Prezidentės veiklą - darbotvarkę, leidžiamus dekretus, pasakytas kalbas, sveikinimus, reiškiamas užuojautas, skiriamus apdovanojimus ir t.t.

Facebook paskyroje (<https://www.facebook.com/D.Grybauskaite/>) galima pasijausti tartum keliautum su Prezidente, apsilankytum su ja Laplandijoje ar Prancūzijoje, o galbūt svarbiame susitikime su pasaulio lyderiais. Kiekvieną puslapyje patalpintą naujieną papildo nuotraukų reportažas ir aprašymas, leidžiantis geriau suprasti, kokia yra įvairi Prezidento veiklos sfera Lietuvoje.

Youtube kanale (<https://www.youtube.com/user/PresidentofLithuania>) gausu įvairios filmuotos medžiagos, lydinčios Prezidentės veiklą. Norintiems pamatyti kaip Prezidentė susitinka su kitos valstybės vadovu, įžiebta Kalėdų eglę Prezidentūroje, sveikina kaimyninę valstybę jai svarbia proga ar veikia kažką kito įdomaus, šis Youtube kanalas suteikia progą pasijusti tokių įvykių dalimi.

3.2.2. Vyriausybė

Vyriausybę galima apibūdinti kaip įstatymus įgyvendinantį valdžios subjektą Lietuvoje. Tai, žinoma, yra plati sąvoka, apimanti daug į Vyriausybės veiklos spektrą patenkančių veiklų ir įgaliojimų. Kalbant bendrai, Konstitucija išskiria tokias Vyriausybės funkcijas:

- tvarko krašto reikalus, saugo Lietuvos Respublikos teritorijos neliečiamybę, garantuoja valstybės saugumą ir viešąją tvarką;
- vykdo įstatymus ir Seimo nutarimus dėl įstatymų įgyvendinimo, taip pat Respublikos Prezidento dekretus;

- koordinuoja ministerijų ir kitų Vyriausybės įstaigų veiklą; rengia valstybės biudžeto projektą ir teikia jį Seimui; vykdo valstybės biudžetą, teikia Seimui biudžeto įvykdymo apyskaitą;
- rengia ir teikia Seimui svarstyti įstatymų projektus;
- užmezga diplomatinius santykius ir palaiko ryšius su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis;
- vykdo kitas pareigas, kurias Vyriausybei paveda Konstitucija ir kiti įstatymai.

Vyriausybė susideda iš Ministro Pirmininko ir ministrų. Todėl kalbant apie šį valdžios subjektą pasitelkiamas terminas „kolegiali institucija“. Ministras Pirmininkas yra Vyriausybės vadovas, kuriam pavesta atstovauti šiai institucijai ir vadovauti jos darbui. Šiam asmeniui talkina ministrai, kurių kiekvienas vadovauja tam tikrą sritį atstovaujančiai ministerijai. Paskaitų metu jaunuoliai su malonumu spėliojo kiek Lietuvoje iš visų yra ministerijų bei kaip jos vadinasi.

Tiesa yra tokia, kad mūsų šalyje šiuo metu turime 14 ministerijų ir 14 darbui jose vadovaujančių ministrų. Tai:

- Lietuvos Respublikos (LR) aplinkos ministerija
- LR energetikos ministerija
- LR finansų ministerija
- LR krašto apsaugos ministerija
- LR kultūros ministerija
- LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija
- LR susisiekimo ministerija
- LR sveikatos apsaugos ministerija
- LR švietimo ir mokslo ministerija
- LR teisingumo ministerija
- LR užsienio reikalų ministerija
- LR ūkio ministerija
- LR vidaus reikalų ministerija
- LR žemės ūkio ministerija

Visos šios ministerijos yra Vyriausybei pavaldžios institucijos. Nesunku atspėti iš pavadinimų, kokios srities klausimai patenka į kiekvienos šių ministerijų darbotvarkę. Jauniems žmonėms, ypač moksleiviams, bene labiausiai aktualu yra tai, kas vyksta už Švietimo ir mokslo ministerijos durų. Savo draugų rate kalbate apie prailgintus mokslo metus? Diskutuojate apie pasikeitusią stojimų į aukštąsias mokyklas tvarką? Svarbu žinoti, kad tokie sprendimai kyla būtent iš šios švietimo ir mokslo politiką Lietuvoje įgyvendinančios institucijos.

Nori sužinoti daugiau apie tai, ką ir kaip veikia Vyriausybė?

Kaip ir Seimą, taip ir Vyriausybę galima sekti įvairiuose internetiniuose šaltiniuose:

Oficialus Vyriausybės tinklapis <https://lrv.lt/> talpina visas su šia kolegialia institucija susijusias aktualijas ir naujienas. Todėl tai gali būti puikus pirminis šaltinis, norint surasti informacijos kokių nors konkrečiu su Vyriausybės veikla susijusiu klausimu. Puslapyje yra speciali rubrika "E-pilietis" (<https://epilietis.lrv.lt/>), kuris lankytoją pasitinka tokiais šūkiiais:

- „Kreipkis į instituciją“ skiltis suteikia platformą piliečiams kreiptis į kurią nors Vyriausybei pavaldžią instituciją jai užduodant klausimą arba pateikiant prašymą ar skundą.
- „Dalyvauk priimant ir keičiant sprendimus“ skiltis apsilankiusiajam nurodo būdus, kaip galima įsitraukti į viešąjį valdymą, kviečia dalyvauti viešosiose (ministerijų ar Vyriausybės kanceliarijos) konsultacijose ar apklausose, taip pat sudaro sąlygas elektroniniu būdu pateikti peticiją.
- „Apsilankyk Vyriausybėje“ skiltis leidžia registruotis į priėmimą pas Vyriausybės narius (ministrus), suorganizuoti ekskursiją po Vyriausybės rūmus, o moksleiviams - netgi savaitę dirbti pasirinktoje ministerijoje.
- „Pasinaudok elektroninėmis paslaugomis“ skiltis suinteresuotiesiems piliečiams suteikia prieigą prie elektroninių valdžios vartų ar kurios nors iš ministerijos teikiamų paslaugų.

- „Isitrauk į atviros Vyriausybės veiklas” skiltyje prisitatoma šiuo metu įgyvendinama iniciatyva, kuria siekiama padidinti Vyriausybės veiklos skaidrumą. Vienas iš jos įrankių - Piliečių ministerija (<https://www.facebook.com/pilieciuministerija/>).

Taigi šis tinklapis suteikia galimybę kiekvienam, tiek jaunam, tiek vyresniam žmogui būti labiau pilietišku, domėtis savo teisėmis ir skatinti jų įgyvendinimą.

Facebook paskyroje (<https://www.facebook.com/LRVyriausybe>) galima užduoti Vyriausybei klausimus, gyvai stebėti Vyriausybės posėdžius, sekti naujienas, kurios gana suprantamai pateikiamos plačiajai auditorijai, net ir neturinčiai gilių teisinių ar politinių žinių.

Instagram paskyroje (<https://www.instagram.com/vyriausybelt/>) Vyriausybė taip pat yra gana aktyvi. Ten - užfiksuoti momentai iš Vyriausybės atstovų susitikimų ir paprastai nematomos Vyriausybės gyvenimo akimirkos.

Youtube paskyroje (<https://www.youtube.com/channel/UCq7w7pTbBogt69zxPCymEEq>) galima rasti nemažai su Vyriausybės darbu, politika ir įgyvendinamomis iniciatyvomis susijusių vaizdo įrašų.

4. SAVIVALDA - MŪSŲ REGIONŲ VALDŽIA

Aukščiau kalbėjome apie centrinės valdžios institucijas - tas, kurios veikia visos Lietuvos lygmeniu. Tačiau egzistuoja ir teritorinė valdžia, kurią įprastai vadiname savivalda. Atrodo, turime įvairiose srityse veikiančias valstybės institucijas, tad kam mums dar reikalingos vietos valdžios institucijos? „Savivaldybė yra arčiau žmonių“. Tokio atsakymo buvo galima ne kartą sulaukti uždavus pastarąjį klausimą projekto paskaitų cikle dalyvavusiems jauniems žmonėms. Iš tiesų, tiek Prezidentas, tiek Seimo nariai, tiek ministrai ar kiti aukštas pareigas valstybėje užimantys asmenys tikrai nežino visų realiųjų, kuriomis gyvena žmonės mažuose miesteliuose ir atokiuose regionuose. Tam reikia steigti institucijas, kurioms būtų pažįstamos teritorijoje patiriamos problemos ir prieinami įrankiai jų sprendimui.

Be to, kuriant pilietinę visuomenę, itin svarbi yra vietos bendruomenė. Tai - grupė žmonių, gyvenančių ir veikiančių apibrėžtoje teritorijoje, susijusiu bendru interesu. Kitaip tariant, tai tarsi pilietinė visuomenė konkrečioje vietovėje. Galima teigti, kad gerai veikiančios vietinės bendruomenės ir yra pilietinės visuomenės pagrindas. Tai yra dar viena priežastis, kodėl savivaldos institucijų svarba šiuolaikiniame demokratiame pasaulyje yra neabejojama. Lietuva - ne išimtis.

Trumpai savivaldybę galima apibrėžti kaip teritorinę bendruomenę, kurią sudaro tam tikro administracinio vieneto nuolatiniai gyventojai. Lietuvoje iš viso yra 60 savivaldybių. Šį skaičių pavyko nuspėti nemažai jaunuolių paskaitoje. Skirtingai nei valstybės valdžios institucijas, savivaldybės pareigūnus gali rinkti ir ne Lietuvos piliečiai. Svarbu, kad tai būtų asmenys, nuolat gyvenantys tos savivaldybės teritorijoje. Kaip galima spėti iš aukščiau pateiktų apibūdinimų, savivaldybėse siekiama atstovauti ne visos Lietuvos interesus, o tik vietos gyventojų.

Taigi kaip organizuojama veikla toje arčiau žmonių esančioje valdžioje? Kiekvieną Lietuvoje veikiančią savivaldybę galima išskirti į du polius: savivaldybės tarybą ir savivaldybės administraciją.

4.1. Savivaldybės taryba

Savivaldybės taryba yra tarsi savivaldybės parlamentas - atstovaujamoji savivaldybės valdžia. Būtent ši savivaldybės dalis yra renkama teritorijoje gyvenančių asmenų. Narių skaičius svyruoja nuo 15 iki 51, priklausomai nuo savivaldybės teritorijos dydžio. Kitaip tariant, kuo didesnė savivaldybė, tuo daugiau savivaldybės tarybos narių bus renkama. Be abejo, pati didžiausia savivaldybės taryba veikia Vilniaus mieste, kur ją sudaro 51 narys. Tuo tarpu, 15 narių yra mažiausiose savivaldybėse, kur gyvena po mažiau nei 5000 gyventojų - Neringoje ir Birštone.

O ką gi veikia tie išrinkti asmenys savivaldybės taryboje? Visų pirma, jie renkasi į posėdžius, kurie yra pagrindinė savivaldybės tarybos veiklos forma. Posėdžiuose svarstomi einamieji savivaldybės klausimai. Juose savivaldybės tarybos nariai priima teisės aktus - sprendimus.

Panašiai kaip Seimui, Savivaldybės tarybai būdingi nuolatiniai komitetai, kurie priima rekomendacinio pobūdžio sprendimus bei nuolatinės ir laikinosios komisijos, įtraukiančios ne tik savivaldybės tarybos narius. Paprastai yra skatinamas piliečių įsitraukimas į savivaldybės veiklą, kadangi tai gerina skaidrumą, padeda efektyviau spręsti regiono problemas. Todėl nepaisant to, kad savivaldybėje priimamiems sprendimams esminę įtaką turi savivaldybės tarybos nariai, gyventojai gali jiems padėti priimti jų savivaldybės teritorijoje gyvenantiems asmenims naudingiausias sprendimus.

4.2. Savivaldybės administracija

Kaipgi leidžiamoji valdžia be vykdomosios? Pastarąją funkciją savivaldybės lygmeniu atlieka antroji savivaldybės institucija - savivaldybės administracija. Ji, kaip vykdomoji savivaldybės valdžia, vykdo savivaldybės tarybos suformuluotus uždavinius. Skirtingai nei savivaldybės taryba, ši savivaldybės dalis nėra renkama gyventojų. Taigi savivaldybės administracijoje dirbančių asmenų įgaliojimų trukmė tiesiogiai nepriklauso nuo savivaldybės tarybos rinkimų rezultatų ir neprivalo nutrūkti po 4 metų, pasibaigus savivaldybės tarybos narių įgaliojimams. Savivaldybės administracija yra sudaryta iš įvairiausių skyrių - pradedant jaunimo reikalų ir baigiant žemės ūkio skyriais. Nesunku atspėti, kad kiekvieno skyriaus pavadinimas atspindi, kokioje srityje yra įgyvendinama savivaldybės politika.

Kalbant apie savivaldybės administraciją, svarbus dar vienas elementas. Geresnio darbo organizavimo ir prieinamumo prie gyventojų tikslais savivaldybės teritorija padalijama į smulkesnius, arčiausiai žmonių esančius vienetus - seniūnijas. Jų Lietuvoje suskaičiuojama net 460! Seniūnijos yra labai svarbios, nes kiekvienai jų tenka dar mažesnis skaičius gyventojų negu įprastai savivaldybei. Šitaip jos gali dar geriau įsiklausyti į gyventojų poreikius, išgirsti jų nuomones ir lūkesčius, išsiaiškinti egzistuojančias problemas ir galiausiai prisidėti prie jų sprendimo.

Nori sužinoti, kas veikiama Tavo savivaldybėje?

Savivaldybių sąrašą su nuorodomis į jų internetinius tinklapius galima rasti čia: <http://www.lsa.lt/nariai-savivaldybes/>.

Ką ten gali rasti, priklausys nuo kiekvienos atskiros savivaldybės. Naujienos, renginiai, rajone veikiančios nevyriausybinės organizacijos, jaunimo galimybės teritorijoje, gyventojams teikiamos paslaugos, toje savivaldybėje priimti dokumentai ir posėdžių darbotvarkės - galite būti beveik garantuoti, kad tai Jūsų savivaldybė pasiūlys savo internetiniame tinklapyje.

5. KAIP PATENKAMA Į VALDŽIĄ?

5.1. Rinkimai

Demokratijos simbolis, esminis politinis procesas, atėjimo į valdžią vartai. Tikriausiai ne be reikalo kalbant apie rinkimus pasitelkiami tokie epitetai. Rinkimai lemia, kas atstovaus mūsų interesus ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Būtent tai, kokie asmenys ar partijos bus išrinkti, lems kaip bus sprendžiamos didesnio ar mažesnio masto problemos valstybėje, mieste ar rajone. Rinkimų rezultatai parodys gaires, kuriomis link judės mūsų bendruomenė artimiausius kelerius metus. Tie asmenys, kurie bus išrinkti, priiminės sprendimus, kurie mums patiks arba ne, kurie galbūt atitiks mūsų interesus, o galbūt prieštaraus jiems.

Todėl rinkimai yra labai svarbūs kiekvienam piliečiui. Tobulas pilietišką žmogus turėtų puikiai žinoti visų vykstančių rinkimų datas (Iš pradžių metus, o ateinant jiems - ir konkrečias dienas), bent minimaliai išmanyti rinkimų procesą (Kaip rinkimai vyksta? Kas organizuoja? Kaip skaičiuojami balsai?), skirti laiko susipažinti su kandidatų asmenybėmis ir vertybėmis (Ar tikrai asmuo ar partija, už kurią noriu balsuoti, atitinka mano interesus? Ar jie turi nusimatę aiškias gaires, kaip juos atstovaus?) bei rinkimų dieną išreikšti savo nuomonę (nepatingėti atvykti į balsavimo vietą, juk sprendžiamas kelerių metų trukmės klausimas!).

Tad ką gi mes renkame savo šalyje?

Lietuvoje rinkimų būdu į valdžią patenka šie asmenys: Seimo nariai, Prezidentas, meras bei savivaldybių tarybų nariai. Taip pat, Lietuvoje renkame ir Europos Parlamento narius, kurie atstovaus mūsų interesus visos Europos Sąjungos lygmeniu.

Pagal Konstituciją, Seimo nariai yra renkami 4 metams. Kad asmuo būtų išrinktas į Seimą, jis turi būti sulaukęs bent 25 metų. Nemažai daliai projekto paskaitose dalyvavusių

jaunuolių buvo siurprizas, kad Seimo nario kadencijų skaičius nėra ribojamas. Tai reiškia, kad tas pats Seimo narys į Seimą gali būti išrinktas kiek tik nori kartų! Dėl to ir esame tokioje įdomioje susiklosčiusioje situacijoje, kai turime ne vieną, ne du ir ne tris Seimo narius, kurie Seimo nario kėdę šildo jau daugiau nei 20 metų. Ar tai yra gerai, ar blogai, spręsti kiekvienam. Be abejo, kyla klausimas: kai kiti asmenys, pavyzdžiui, Prezidentas yra apribotas dvejomis kadencijomis, kodėl į tokią ypatingą poziciją statomi Seimo nariai? Galbūt tai gali būti siejama su tuo, kad Seimo nariai yra laikomi Tautos atstovais, o Tautos laisvę juos renkant apriboti nenorima.

Konstitucija nustato, kad Prezidentas Lietuvoje renkamas 5 metams, taip pat tiesioginių visuotinių rinkimų būdu. Turint omenyje Prezidento, kaip valstybės vadovo, svarbą Lietuvoje, norintys kandidatuoti į šią poziciją asmenys turi būti gerokai subrendę - sulaukę bent 40 metų. Tam, kad nebūtų atitrūkę nuo Lietuvos realijų, jie turi bent trejus pastaruosius metus būti gyvenę Lietuvoje.

Savivaldybių tarybos, kurių Lietuvoje iš viso yra 60, renkamos 4 metams tose savivaldybėse gyvenančių asmenų. Skirtingai nei kitų rinkimų atveju, prie sprendimo, kas bus išrinktas į šią atstovaujамąją savivaldybės instituciją gali prisidėti ir ne piliečiai - toje savivaldybės teritorijoje nuolat gyvenantys kitų ES valstybių piliečiai.

Tiesioginiai mero rinkimai yra didžiausia naujovė Lietuvos rinkimų padangėje. 2015 metais savivaldybių vadovai pirmą kartą buvo renkami tiesiogiai. Šie rinkimai įnešė naujovių: kai anksčiau kai kuriose savivaldybėse merai keisdavosi dažnai (kai kurie pozicijoje teiškūdavo 1-2 metus), naujas mero rinkimų būdas turėtų įnešti daugiau stabilumo mero įgaliojimų trukmės atžvilgiu. Nors mero kadencijų skaičius nėra ribojamas, didelė dalis merų nebūna pozicijoje ilgiau nei viena kadencija.

Nepaisant rinkimų svarbos ir buvimo bene paprasčiausiu pilietiškumo veiksmu, pastebėta teigiamai nuteikiančių faktų. Pavyzdžiui, 1992 metai buvo paskutinis kartas, kai į Seimo rinkimus atėjo daugiau nei 70% rinkėjų. Tai reiškia, kad pastaruosius 26 metus rinkimus

praleisdavo didesnė dalis rinkėjų. Ganėtinai liūdnas jaunų rinkėjų aktyvumas jau buvo aptartas leidinio pradžioje. Be to, Lietuvos rinkėjai - vieni iš nepastoviausių visoje Europoje. Balsuojantiems piliečiams būdingas viltingojo rinkėjo fenomenas, kuris atsispindi siekyje kiekvienais metais išrinkti vis naują, tarsi iš niekur atėjusią valdančiąją partiją (dažnai neturinčią aiškios ideologijos ir konkrečių politinių gairių). Pastarasis fenomenas ypač pasireiškia Seimo rinkimų rezultatuose, kas ketverius metus išrinkus naują, skirtingas vertybes nei prieš tai buvusi, propaguojančią partiją. Minėti aspektai rodo, kad apie rinkimus ir partijas verta kalbėti daugiau. Tad padarykime tai kituose skyreliuose.

5.1.1. Rinkimų principai

Lietuvoje vykstantiems rinkimams būdingi šie principai:

- **Visuotinė rinkimų teisė** garantuoja, kad visi, kurie turi aktyviają rinkimų teisę, galės balsuoti, o visi, turintys pasyvią rinkimų teisę - būti išrinkti. Visgi šios dvi teisės nėra absoliučios, jos yra ribojamos cenzais - tam tikrais reikalavimais.

Aktyvioji rinkimų teisė įgyjama sulaukus 18 metų (amžiaus). Aktyvios rinkimų teisės neturi neveiksnūs asmenys, kurie dėl tam tikros ligos ar protinio sutrikimo negalėtų laisva valia priimti sprendimo, už ką balsuoti rinkimuose. Tačiau, skirtingai negu dalyje kitų valstybių, pas mus balsavimo teisę turi kaliniai.

Pasyviajai rinkimų teisei aktualu ne tik amžiaus reikalavimai, bet ir sėslumo - reikia būti pragyvenus nustatytą laiko tarpą Lietuvoje. Taip pat gali būti nustatomi papildomi reikalavimai, būdingi tam tikrai pozicijai, į kurią kandidatuoja. Pavyzdžiui, kandidatas į prezidentus turi surinkti 20 000 jį palaikančių rinkėjų parašų.

Nors ir matome, kad visuotinumą principas išskiria tam tikrus kriterijus į svarbias valstybines pareigas kandidatuojančioms asmenims, Konstituciją aiškinantis Konstitucinis Teismas pabrėžia, kad “visiems Lietuvos Respublikos piliečiams, atitinkantiems iš Konstitucijos ir jai neprieštaraujančių įstatymų kylančius reikalavimus (sąlygas), turi būti užtikrinta teisė dalyvauti Seimo narių rinkimuose.”

- **Lygi rinkimų teisė** užtikrina, kad kiekvieno piliečio balsas rinkimuose bus lygus kito bet kurio piliečio balsui. Kitaip tariant, skaičiuojant balsus nė vieno piliečio balsui nebus suteikiama didesnė galia. Lygi rinkimų teisė aktuali ir renkamiesiems asmenims - jie negali būti diskriminuojami arba privilegijuojami dėl lyties, kilmės, pažiūrų, tikėjimo ar kitų Konstitucijos ginamų teisių.
- **Tiesioginė rinkimų teisė** užtikrina, kad kiekvienas rinkėjas už kandidatus į institucijas balsuoja asmeniškai, be tarpininkų. Todėl net jei yra situacija, kai prastos sveikatos būklės žmogus dėl fizinių trūkumų pats negali užpildyti rinkimų biuletenio, kitas asmuo jam gali tik techniškai padėti to asmens nuomonei atsidurti biuletenyje, jos nekeisdamas.
- **Slaptas balsavimas** suteikia galimybę rinkėjui laisvai išreikšti savo valią ir užtikrina, kad jos niekas nebandys paveikti.

5.1.2. Rinkimų etapai

Nors rinkimai daug kam siejasi su nustatyta dieną atėjimu į balsavimo vietą - rinkimų apylinkę, rinkimų procesas yra gerokai sudėtingesnis. Įprastai išskiriami net 8 etapai:

1. Kadangi iš pradžių reikia sužinoti, kas valstybėje apskritai gali balsuoti, o kas būti renkamas į atitinkamas institucijas, reikia **nustatyti aktyviają ir pasyviają rinkimų teises**, aprašytas aukščiau.

2. Nustačius rinkimų teises, svarbu nuspręsti, kaip bus organizuojami rinkimai ir kaip bus skaičiuojami balsai. Todėl **valstybės teritorija yra padalijama į rinkimų apygardas** - specialius rinkimų teritorijų vienetus. Rinkimų apygardos gali būti:
  - 1) Vienmandatės - kai kiekvienoje apygardoje balsuojama už kandidatą;
  - 2) Daugiamandatės - kai balsuojama už kandidatų sąrašus.
3. Kai jau aišku, kaip vyks balsavimas, reikia nuspręsti, kas balsuos. Tam yra **sudaromi rinkėjų sąrašai**. Įtraukimą į juos patvirtina rinkėjo pažymėjimas, kuris paprastai yra pristatomas į rinkėjo gyvenamąją vietą ir yra tarsi priminimas atvykti į rinkimus nustatytoje apylinkėje.
4. Kadangi žinome, kas reikš nuomonę rinkimuose, toliau būtina sužinoti apie kokius konkrečiai asmenis ta nuomonė bus reiškiamą. Tam vyksta **kandidatų iškėlimas ir ir registravimas**.
5. Nors kandidatai yra oficialiai pateikti, rinkėjams svarbu kuo daugiau apie juos sužinoti, o kandidatams - sudaryti kuo geresnį įspūdį apie save. Todėl prasideda **rinkimų agitacija**. Pradedame pastebėti politines reklamas visur - specialiuose leidiniuose, televizijoje, plakatuose, autobuso stotelių stenduose. Visgi svarbu prisiminti, kad politinė reklama privalo būti pažymėta ir atlygintina (išskyrus įvairias televizijos diskusijų laidas). Rinkimų agitacija privalo būti baigta likus 30 valandų iki rinkimų pradžios.
6. Tada ateina **balsavimo diena**. Balsuojama rinkimų apylinkėse nuo 7 val. ryto iki 20 val. vakaro. Galima atvykti be rinkėjo pažymėjimo, tačiau asmens dokumento palikti nevalia! Jį būtina pateikti tam, kad būtų galima išreikšti savo nuomonę balsavime.

Kad balsavimas vyktų sąžiningai ir į renkamas pareigas būtų išrinkti jų verti kandidatai, reikia užkirsti kelią rinkimų pažeidimams. Balsų pirkimas, dovanų rinkėjams dovanojimas, rinkėjų vežimas į balsavimo vietas specialiais autobusiukais, rinkėjų klaidinimas („nebeverta eiti balsuoti, kandidatas X jau išrinktas!“) - veiksmai, kurių griežtai neturi būti. Nustačius, kad įvyko rinkimų pažeidimas, gali būti organizuojamas pakartotinis balsavimas.

Balsuoti galima ir išankstiniame balsavime. Pavyzdžiui, jei dėl ligos ar 70 metų sulaukusio asmens sudėtingų atvykimo galimybių šie asmenys negali balsavimo dieną pasirodyti rinkimų apylinkėje, jiems gali būti suteikta teisė būti įtrauktiems į balsuojančiųjų namuose sąrašus.

7. Pagal iš anksto nustatytą sistemą **skaičiuojami balsai** ir nustatomi rinkimų rezultatai.

8. **Rinkimų rezultatų paskelbimo** metu sužinome, kas pateko į mūsų interesus atstovausiančias valdžios ar savivaldos institucijas.

5.1.3. Rinkimai ir diskutuoti klausimai

Kaip buvo galima pastebėti ankstesniuose skyreliuose, šiuo metu Lietuvoje galiojančios teisinės normos aiškiai nustato, kas gali rinkti atstovus į institucijas, kurie asmenys gali būti renkamais atstovais ir koku būdu šie rinkimai vyksta. Tačiau yra klausimų, kurie visuomenėje yra keliami vykstant diskusijoms dėl galimai per mažo jaunų žmonių įsitraukimo į balsavimą ar tikėtina per mažo jaunimo interesų atstovavimo viešosiose institucijose. Projekto paskaitų cikle su jaunuoliais aptarėme Lietuvos viešojoje erdvėje cirkuliuojančias dvejones:

Ar balsavimas turėtų būti privalomas?

Toks klausimas buvo užduotas moksleivių grupėms paskaitų cikle. Privalomasis balsavimas yra tokia tvarka, kai nepareiškus savo nuomonės balsavime gali būti taikomos piniginės nuobaudos. Pavyzdžiui, Belgijoje ar Bulgarijoje už nuomonės nepareiškimą rinkimuose gresia bauda. Lietuvoje balsavimas yra visiškai savanoriškas, piliečiai gali laisvai pasirinkti ar eiti į rinkimus, ar juos praleisti, nebijant, kad už tai jų lauks kokios nors sankcijos. Tai rodo, kad valdžios atstovų rinkimas Lietuvoje yra pilietinė teisė, o ne pareiga.

Jaunuolių nuomonių buvo įvairių. Dalis manė, kad privalomojo balsavimo įvedimas leistų pritraukti daugiau rinkėjų ir sužinoti visų nuomonę. Likusioji dalis griežtai neigė privalomojo balsavimo galimą naudą ir pasisakė už tai, kad nereikėtų iš žmonių atimti teisės pasirinkti. Iš tiesų, vienintelio atsakymo į minėtą klausimą nėra. Laikantis požiūrio, kad balsavimas rinkimuose yra pilietinė pareiga, tikslinga siekti privalomojo balsavimo. Įvedus privalomąjį balsavimą taip pat būtų galima sužinoti visų valstybės visuomenės grupių nuomonę ir užtikrinti tolygų jų atstovavimą valdžios institucijose. Nereikia net sakyti, kad tokia balsavimo tvarka neabejotinai pakeltų žemą rinkėjų aktyvumą Lietuvoje. Visgi asmenų skatinimas balsuoti baudomis yra griežta priemonė. Išliktų rizika, kad kai kurie eitų balsuoti vien tik dėl pačio balsavimo fakto, išreikšdami palaikymą išimtinai populistinėms ar gero neatnešiančioms partijoms. Galima kelti klausimą, jeigu asmenys savo viduje nejusytų pilietiškumo, ar jie turėtų motyvacijos į valdžios ar savivaldos institucijas išrinkti tai, kas yra geriausia. Sunku įsivaizduoti ir kokią nors partiją, pateikiančią visuotinio priverstinio balsavimo idėją. Tai pasiūliusi politikų grupė rizikuotų užsitraukti nemažos dalies rinkėjų neigiamą reakciją ir sulaukti galimai mažesnio populiarumo ateinančiuose rinkimuose. Todėl šis klausimas Lietuvos politinėje padangėje dar vis lieka atviras.

Ar Lietuvoje turėtų būti įteisintas balsavimas internetu?

Uždavus šį klausimą paskaitose buvo galima pastebėti, jog jaunuoliai įvertino tiek teigiamus, tiek neigiamus tokios rinkimų tvarkos aspektus. Kai balsavimas namuose iš tiesų gali padidinti rinkėjų aktyvumą, sumažinant reikiamą įdėti pastangų kiekį ir leidžiant pareikšti savo nuomonę vos keliais pelės kliktelėjimais, nė neatsitraukiant nuo kompiuterio ekrano, tokio balsavimo rizika neliko nepastebėta jaunuolių tarpe. Kas užtikrins, jog neįvyktų jokių kibernetinių pažeidimų? Kas garantuos, kad prie balsuojančio žmogaus nesėdės koks kitas asmuo, grūmojantis pirštu ir siekiantis paveikti balsuojančiojo valią? Kas užtikrins šiuo metu galiojantį rinkimų slaptumo principą? Tokius klausimus kėlė jaunuoliai, svarstydami apie galimą balsavimo namuose įteisinimą ne tik atskiroms šiuo metu numatytoms grupėms, bet visiems piliečiams. Ir jie buvo teisūs. Nors netolimoje kaimynystėje turime pavyzdžių, kurioje balsavimas internetu pasiteisino (Estijoje šitaip balsuoti galima jau ne vienus metus), mokinių paminėta rizika ir yra pagrindinė priežastis, kodėl nuo tokio balsavimo įvedimu Lietuvoje kol kas susilaikoma.

Ar reikėtų leisti balsuoti jaunesniems nei 18 metų?

Ir čia nuomonių būta labai įvairių. Pasitaikė manančiųjų, kad leidimas balsuoti nuo 16 metų būtų tikslingas ir galbūt netgi padidintų jaunų žmonių susidomėjimą politika ir valstybėje vykstančiais procesais. Buvo ir kraštutinių pasakymų apie tai, jog 18 metų slenkstis yra netgi per mažai: mokyklą bebaigiantys asmenys nėra pakankamai subrendę, kad galėtų priimti motyvuotus sprendimus pareiškiant nuomonę rinkimuose. Tačiau didžioji dauguma moksleivių teigė, kad 18 metų yra tas aukso viduriukas, kurį ir toliau turėtų būti stengiamasi išlaikyti suteikiant teisę asmenims balsuoti. Atkreiptinas dėmesys į įdomų pasiūlymą, kuriuo moksleiviai nurodė, kad 18 metų amžiaus cenzas galėtų toliau galioti renkant asmenis į centrinės valdžios institucijas, tačiau turėtų būti sumažintas iki 16 metų renkant asmenis artimiausias kiekvienam gyventojams institucijas - savivaldybės.

Tokia nuomonių įvairovė atspindi ir nuomonių įvairovę Europos politikos padangėje. Egzistuoja judėjimai, siekiantys suteikti teisę jaunesniems (pavyzdžiui, Europos jaunimo forumo iniciatyva „Vote 16”), tikintys, kad teisės dalyvauti svarbiausiame demokratiname procese asmenims nuo 16 metų turėtų teigiamą įtaką jaunimo politiniam įsitraukimui ir žinioms. Be abejo, tai paskatintų ir didesnes diskusijas politikos tematika paauglių tarpe. Tačiau ar daug Europoje yra valstybių, kuriose toks amžiaus cenzas būtų įteisintas? Austrijoje renkant asmenis tiek į valdžios, tiek savivaldos rinkimus užtenka būti sulaukus 16 metų. Kai kuriose kitose valstybėse, pavyzdžiui, Slovėnijoje, Vokietijoje, Vengrijoje yra sudaromos išimties, leidžiančios balsuoti tam tikrus kriterijus atitinkantiems 16 metų asmenims. Dar kitose valstybėse, tokiose kaip Estija, jau yra įgyvendinamas minėtas Lietuvos mokinių siūlomas pokytis - leidimas jaunesniems nei aštuoniolikmečiams balsuoti savivaldos rinkimuose. Visgi didesnėje Europos dalyje, tuo pačiu ir Lietuvoje, kol kas dar baiminamasi balsavimo teisę patikėti šešiolikmečiams.

Tad koks sprendimas turėtų būti priimtas mūsų šalyje? Turbūt aktualiausia būtų ir toliau aktyviai diskutuoti šiuo klausimu, įvertinant pozityvius ir mažiau teigiamus rinkėjų amžiaus cenzo sumažinimo aspektus bei siekiant rasti aukso viduriuką, leidžiantį jaunesniems asmenims pasijusti labiau įtakingais valstybės politinių realijų klausimu, bet nesudarant per didelių galimybių atsirasti „bet kokiems” balsams. Galbūt iš tiesų aktyviosios rinkimų teisės suteikimas šešiolikmečiams ir septyniolikmečiams įneštų daugiau aktyvumo ir teigiamų pokyčių mūsų šalyje vykstantiems politiniams procesams?

Ar amžiaus cenzai, šiuo metu nustatyti kandidatuojančioms politikoms Lietuvoje, yra tinkami?

18, 21, 25 ir 40. Kaip pastebėjome ankstesniame skyrelyje, šie keturi skaičiai simbolizuoja metus, kurių reikia būti sulaukusiam, kad būtų galima kandidatuoti į savivaldybės tarybą, Europos Parlamentą, Seimą ir Prezidento poziciją.

Pirmasis skaičius - 18 - sumažėjo tik 2018 metų viduryje, kai kandidatuoti savivaldybių tarybų rinkimuose Seimas leido jaunesniems nei 20 metų asmenims, kaip buvo iki tol. Paskaitose sutikti jauni žmonės teigiamai vertino tokią pasikeitusią situaciją, nors paklausti, ar patys norėtų kandidatuoti, šypsodamiesi sakė, kad dar palauks :) Leidimas prisiimti į rankas atsakomybę už savivaldybės tarybose priimamus sprendimus ir sudarymas palankesnių sąlygų savivaldybėms judėti inovatyvesne linkme, atstovaujant ir jaunimo interesus, yra aspektai, kurie tikėtina, kad tolimesnėje perspektyvoje turėtų teigiamą poveikį.

25 metai Seimo nariui, tuo tarpu, yra viena aukščiausių amžiaus ribų Europoje. Jauni žmonės, svarstydami šią situaciją, daugmaž po lygiai susiskirstė į tris stovyklas: į tuos, kurie teigiamai vertino tokią amžiaus ribą, tuos, kurie norėjo suteikti jaunesniems nei 25-erių tapti Seimo nariais ir tuos, kurie siejo didesnį nei 25 metų amžių su didesne branda. Pastaruosiuose Seimo rinkimuose 2016 metais jauniausiam Seimo nariui buvo 26 metai. Lyginant 2016 m. Seimo rinkimus su vykusiais 2012 m. galima pastebėti, kad dabar išrinktųjų amžiaus vidurkis yra mažesnis nei prieš šešerius metus. Tad galbūt amžiaus kartelės sumažinimas ateinančiuose Seimo rinkimuose leistų dar šiek tiek „pajauninti“ mūsų parlamentarų? Moksleivių nuomone, jaunatviškas entuziazmas ir idėjos yra tai, ko kartais trūksta mūsų atstovaujamoje institucijoje. Pasauliniame reitinge, kuris palygino, kokią procentinę dalį parlamentuose užima jauni žmonės iki 30 metų, Lietuva su 0,7% užėmė 77 vietą, atsilikdama nuo didžiosios dalies Europos valstybių. Taigi, jaunėti dar yra kur.

Tuo tarpu, 40 metų ir Prezidento pozicija jaunimui pasirodė gerai suderinami dalykai. Lietuvoje buvo pasirodę siūlymų mažinti kadenciją iki 35 metų, tačiau jie neliko patvirtinti. Tad galima sakyti, kad jaunuolių nuomonė sutapo su Lietuvos politikų.

Ar seniūnai turėtų būti renkami tiesiogiai?

Skirtingai nei kitų minėtų diskutuotinų klausimų atveju, šį kartą paskaitose dalyvavusių jaunuolių nuomonė buvo beveik vienbalsė. Jaunimas teigiamai vertino galimybę asmenis į seniūno poziciją rinkti gyventojams. Jeigu tiesiogiai renkame merą, kodėl tuo pačiu būdu nerinkti dar arčiau žmonių esančio seniūnijos vado - seniūno? Galima spėti, kad ši naujovė Lietuvoje gali atsirasti greičiau nei ankstesniuose klausimuose svarstyti variantai. Toks sprendimas atrodo ne tik logiškas, bet yra gana palankiai vertinamas nemažai teisės ir politikos ekspertų. Seniūnų rinkimas tiesioginiu būdu padidintų gyventojų įsitraukimą į politinį gyvenimą ir leistų geriau susipažinti su kandidatais, nusprendžiant, kuris iš jų geriausiai atstovautų gyventojų interesus pačiu jiems artimiausiu lygmeniu. Tuo pačiu būtų padidinta ir seniūnų atskaitomybė. Jiems tektų tiesiogiai prisiimti atsakomybę ne tik prieš savivaldybės tarybą ar administraciją, bet ir prieš gyventojus. Tai, tikėtina, pagerintų ir seniūnijų veiklą. Nors siūlymų Seime įteisinti tiesioginius seniūnų rinkimus pasitaikė ne kartą, Lietuvoje šie asmenys dar vis nėra renkami tiesioginiu būdu. Tačiau kasmet kylančios diskusijos leidžia tikėti, kad ateityje tokia naujovė bus patvirtinta.

5.2. Politinės partijos

Nors dalyvauti rinkimuose į svarbias pozicijas valdžioje kelia atviras ir asmenims, nepriklausantiems jokioms partijoms, politinės partijos yra neatsiejama rinkimų dalis, ypač jei kalbama apie Seimo ar savivaldybių tarybų rinkimus. Turint omenyje, kad pagal šiuo metu galiojantį LR politinių partijų įstatymą, partijai įsteigti reikia bent 2000 steigėjų, politinę partiją galima apibrėžti kaip asmenų susivienijimą, kurį sieja bendri interesai ir valdžios siekis. Kiekviena partija taip pat yra viešasis juridinis asmuo. Tai reiškia, kad tai nėra paprastas bendraminčių susivienijimas, o oficiali organizacija, turinti savo struktūrą, įstatus ir programą.

Nors LR piliečiams garantuojama teisė jungtis į partijas, svarbu paminėti, kad dėl teisingumo ir nešališkumo užtikrinimo, politinių partijų veikloje negali dalyvauti teisėjai.

5.2.1. Ideologijos

Liberalizmas, konservatizmas, socializmas - dar iš istorijos pamokų turbūt visi gerai prisimename šias prieš kelis šimtmečius išvystytas teorijas. Jos tapo trimis pagrindinėmis politinėmis ideologijomis. Tarp šių ideologijų yra tarsi nubrėžtos aiškios ribos: liberalizmas vertina laisvą rinką, konservatizmas pasisako už tradicines vertybes, o socializmas tiki socialine lygybe. Visgi, ko gero, šiais laikais nėra partijų, kurios išpažintų tik išimtinai vienos ideologijos siūlomas vertybes. Tiek užsienyje, tiek Lietuvoje taip pat pastebimas

partijų judėjimas centro link - kai siekiama būti tarsi per vidurį ir pritraukti daugiau rinkėjų. Ideologijos dažnai supanašėja, taip didinant galimybes partijai pelnyti maksimalų balsų skaičių.

Ideologijos partijoms yra tarsi ginklas kovojant dėl valdžios. Jos yra naudingos, nes:

- Padeda pritraukti rinkėjus iš tam tikrų socialinių ir/ar interesų grupių;
- Suteikia partijai įvaizdį;
- Leidžia suprasti, kokias visuomenės grupes partijos atstovaus;
- Padeda susirasti koalicijų (politinių partijų sąjungų) partnerius.

Tuo pačiu, ideologijos praverčia ir rinkėjams:

- Padeda nuspręsti, kurios partijos pažiūros galimai sutaps su rinkėjo pažiūromis;
- Padeda suvokti partijų skirtumus, išsirinkti tinkamus kandidatus.

Ypač pastebėtina, kad ideologijų išmanymas yra paklausus tiems rinkėjams, kurie nelabai turi laiko detaliam pasidomėti politinių partijų programomis. Tuo atveju, atviras kurios nors ideologijos išpažinimas tarsi pasufleruoja rinkėjui, kuri partija labiausiai turėtų atitikti jo interesus. Tačiau tuo išimtinai pasitikėti nevalia! Nors neretai partijos pagrindinė ideologija yra įtvirtinta pavadinime ar atsispindi šūkiuose, partijos programoje gali būti išdėstyti principai, kurie nebūdingi šiai ideologijai. Kitaip tariant, partija savo pareiškimais viešai gali deklaruoti vieną ideologiją, tačiau apie ją partijos programoje nebus nė žodžio. Todėl prieš kiekvienus rinkimus yra svarbu ne tik suprasti, kokios ideologijos propaguojamos vertybės tau yra priimtinausios, bet ir skirti laiko peržvelgti partijų programoms. Tik šitaip galėsi būti užtikrintas, kad partijos vertybės sutampa su tavosiomis.

5.2.2. Populizmas

„Kiekvienam po naują butą“, „kovosime prieš politikus, kurie vagia ir ima kyšius“, „kartu sieksime didesnės tautos vienybės“, „įgyvendinsime kelionių programą senjorams“, „sustabdysime pabėgėlių antplūdį“. Visi šie skambūs šūkliai yra ne iš vaidybinės scenos, o iš realių Lietuvoje veikiančių politinių partijų programų. Turbūt tokie pareiškimai skamba gražiai ir viliojančiai bent tam tikrai visuomenės daliai. Argi ne blogai būtų, jei tauta taptų vieningesnė? Arba jei kiekvienas jaunuolis galėtų pasidžiaugti už valstybės lėšas įdomiai keliaujančiu seneliu? Tačiau už tokių viltingai skambančių pažadų retai slypi reali programa ar detalus veiksmų planas, kaip bus siekiama tai įgyvendinti.

Tokiems teiginiams apibūdinti vartojamas politinis terminas „populizmas“. Populistinių šūklių ypač padaugėja prieš rinkimus, tad prieš balsuojant labai svarbu suprasti, kas yra populizmas ir atskirti, kada jis yra naudojamas.

Paprastaiariant, populizmas yra politinė strategija, kai tam tikromis idėjomis ir šūkliais siekiama sulaukti visuomenės (arba tam tikro jos grupės) paramos kovojant dėl vietos valdžioje. Populizmas mėgsta dėmesį sutelkti į kai kuriuos konkrečius klausimus, kuriuos laiko svarbiais, tačiau nesiūlo visapusiškos programos jiems spręsti. Neretai žadami ir drastiški pokyčiai, reformos, skiriama kritika dabartinei situacijai. Visgi problemos dažnai yra supaprastinamos jų sprendimui pateikiant nelabai realų, „magišką“ būdą

Gali kilti klausimas, ar populizmu pasižymi visos partijos? Tikriausiai, taip. Kaip bebūtų, juk visų partijų siekis yra pelnyti rinkėjų palankumą ir laimėti valdžią. Visos jos siekia kažką pažadėti tam, kad pritrauktų mūsų, rinkėjų, balsų. Turbūt didesnė problema kyla tada, kai partijos tampa išimtinai populistinės, be jokių aiškių būsimos veiklos gairių ir remiasi vien neaiškiais pažadais. Išrinkus tokias partijas į atstovaujамąją instituciją neišvengiamai laukia didelis nusivylimas, kadangi pažadų įgyvendinimas būna nerealus. Todėl prieš kiekvienus rinkimus yra itin svarbu įsigilinti į dominančių partijų programas ir paanalizuoti, ar jos ne tik žada, bet ir yra numačiusios ganėtinai aiškią veiksmų kryptį jų pažadų įgyvendinimui.

6. KAIP AŠ GALIU PRIARTĖTI PRIE VIEŠŪJŲ PROCESŲ?

Turbūt bene populiariausias būdas būti pilietišku - rinkimai - buvo aptartas aukščiau. Iš tiesų, tai juk yra lengviausia ir mažiausiai pastangų reikalaujanti pilietiškumo apraiška. Užtenka pasidomėti apie kandidatuojančias partijas ar asmenis, nusistatyti savo prioritetus ir atvykus rinkimų dieną pareikšti savo nuomonę biuletenyje. Atrodo, viskas, kelerius metus ramu! Taigi galima užmiršti savo pilietines teises ir pareigas?

Iš tiesų, rinkimai ir nuomonės pareiškimas juose yra tai, nuo ko viskas prasideda. Juose dalyvauti, be abejo, yra labai svarbu. Tai yra mažiausia, ką pilietis gali padaryti įgyvendindamas savo demokratinę laisvę šalyje. Tačiau ar išrinkus savo atstovus į institucijas, galima juos paleisti laisvai veikti, nebesidomint progresu? Arba susiduriant su situacijomis, kurios netenkina, tyliai bambėti ir manyti, kad valdžios atstovai intuityviai žino apie problemą ir turėtų savaime ją išspręsti? Žinoma, būtų tobula, tačiau realybėje taip nėra. Demokratija tuo ir ypatinga, kad daryti įtaką valdžios ar savivaldos priimamiems sprendimams galima daryti nuolat. Taigi kokios yra tos galimybės, leidžiančios priartėti prie svarbių institucijų?

6.1. Jaunimo reikalų koordinatoriai savivaldybėse

Kadangi patys artimiausi piliečiui subjektai yra savivaldos institucijos, natūralu, kad pats pirmiausias būdas įsitraukti į viešuosius procesus yra savivaldos institucijose dirbantys asmenys. O būnant jaunu žmogumi, pirmasis asmuo, kurį reikėtų įsidėmėti, yra jaunimo reikalų koordinatorius. Paklausti apie jaunimo reikalų koordinatorius jų savivaldybėse, rajonuose gyvenantys jaunuoliai pasidalijo į dvi stovyklas. Vieni ne tik puikiai žinojo jų teritorijoje veikiančio jaunimo reikalų vardą ir pavardę, bet ir buvo praktiškai susidūrę su šiuo asmeniu kokių nors bendrų renginių ar veiklų metu. Kita dalis nebuvo girdėjusi nei apie konkretų žmogų, nei apie tokio jaunimo reikalų pagalbininko egzistavimą apskrityje.

Nedidelė dalis jaunuolių buvo susidūrę su šiuo koordinatoriumi jo vienkartinio prisistatymo metu, tačiau tuo jų kontaktas ir pasibaigė. Taigi galima daryti išvadą, kad kai kurių jaunimo koordinatorių savivaldybėse veikla turėtų būti tobulinama ir labiau orientuota į jaunimą, ypač esantį atokesnėse vietovėse.

Kodėl taip sakome ir kodėl jaunimo reikalų koordinatoriai yra tokie svarbūs? Trumpai tariant, šie savivaldybės administracijos darbuotojai yra tarsi tarpininkai tarp jaunimo ir savivaldybės politikų ir tarnautojų. Į juos jaunimas gali kreiptis dėl šių dalykų:

- pagalbos ir tarpininkavimo jaunimui ir asmenims, suinteresuotiems jaunimo veikla;
- finansavimo galimybių paieškos;
- pagalbos organizuojant renginius;
- renginių viešinimo; konsultacijų rašant ir įgyvendinant projektus;
- neformalių susitikimų ir jaunimo iniciatyvų skatinimo; konsultacijų steigiant jaunimo organizaciją/ klubą (asociaciją) ir kt.

Norėtum susisiekti su jaunimo reikalų koordinatoriumi savo savivaldybėje, tačiau neįsivaizduoji kaip gauti jo kontaktus? Tai žymiai paprasčiau negu atrodo! Tereikia nueiti į savo savivaldybės internetinį puslapį. Kiekviename puslapyje be išimties bus pateiktas arba elektroninis paštas, arba telefono numeris, arba abu šie kontaktai, kuriais galima būtų susisiekti su koordinatoriumi. Dažniausiai tai galima rasti tinklapio skiltyse „Kontaktai“ arba „Veiklos sritys“. Todėl jeigu norėtum sužinoti, kokios yra jaunimo galimybės Tavo savivaldybės teritorijoje, gauti finansavimą Tavo organizuojamiems projektams, paskleisti informaciją apie Tavo organizuojamą renginį ar gauti informacijos arba patarimų bet kuriuo su jaunimu susijusiu aspektu, prisimink apie šį koordinatorių ir leisk jam Tau padėti.

6.2. Nevyriausybinės organizacijos

Kiek Lietuvoje iš viso užregistruota nevyriausybių organizacijų (NVO) nėra tiksliai žinoma. Manoma, kad šis skaičius siekia kelias dešimtis tūkstančių. NVO įvairovė yra labai svarbus aspektas demokratinėje valstybėje. Valdžia niekada nepatenkins visų poreikių. O po vieną pasiekti tikslų gali būti labai sunku, kartais ir vargiai įmanoma. Todėl toks ir yra NVO tikslas - suvienyti bendrus interesus ar tų pačių tikslų siekiančius asmenis, taip pat atstovauti visuomenės ar tam tikrų jos grupių interesus. Tą jos gali daryti aktyviai dalyvaujant visuomeniniuose reikaluose. NVO skiriasi nuo politinių partijų tuo, kad nesiekia politinės valdžios.

Asociacijos, labdaros ir paramos fondai, viešosios įstaigos - tokio tipo organizacijos Lietuvoje yra klasifikuojamos kaip NVO. Paskaitose dalyvavusiems moksleiviams buvo žinomos tokios organizacijos kaip „Aktyvus jaunimas“, „Žinau, ką renku“, „Lietuvos liberalus jaunimas“. Kitaip tariant, paminėtos buvo tos organizacijos, kurios daugiau ar mažiau orientuojasi į jaunimą. Visgi tik nedidelė dalis iš regionuose sutiktų jaunuolių kol kas priklauso kokiai nors NVO, leidžiant daryti prielaidą, žinia apie NVO turėtų būti plačiau skleidžiama nuo didmiesčių kiek labiau nutolusiuose regionuose.

Svarbu žinoti, kad priklausymas NVO gali labai pasitarnauti ne tik siekiant įdomiai praleisti laiką ar įgyti naujų įgūdžių, bet ir ginant interesus savivaldybėje. NVO atstovai yra kviečiami į konsultacijas, įtraukiami į įvairių projektų rengimą, darbo grupes. Kai kuriais atvejais prie savivaldybių tarybų yra netgi steigiamos NVO tarybos. Taigi, priklausymas NVO yra naudingas ne tik pačios veiklos atžvilgiu, bet ir sklandesnio įsitraukimo į viešuosius procesus lygmeniu.

Tave domina kokia nors visuomeninė sritis ir tapimas NVO dalimi, bet nežinai, kaip tai padaryti?

1. Visų pirma, gali atkreipti dėmesį į savo savivaldybės puslapyje esančią nevyriausybių arba jaunimo organizacijų skiltį. Dažnai savivaldybių internetinėse

platformose yra pateikiami išsamūs teritorijoje veikiančių organizacijų sąrašai su nurodytais kontaktais (elektroniniais paštais ir telefono numeriais), kuriais galima kreiptis norint pasidomėti atitinkamos organizacijos veikla ir/ar prisijungimo galimybėmis. Savivaldybei nepateikiant minėto sąrašo, šiuo klausimu gali drąsiai pasikonsultuoti su jaunimo reikalų koordinatoriumi.

2. Internetinė platforma <https://nvoatlasas.lt/> siūlo Lietuvoje veikiančių nevyriausybinų organizacijų katalogą. Paieškos laukelyje galima pasirinkti dominančią sritį (aplinkos/gyvūnų apsauga, pilietiškumas, sveika gyvensena, jaunimas ir t.t.) ir nurodyti savivaldybę. Pasirinkus norimus elementus, paieška suranda Tavo kriterijus atitinkančią organizaciją ir pateikia daugiau informacijos apie ją (įskaitant nuorodą į jos internetinį tinklą).
3. Internetinis puslapis <http://www.zinauviska.lt/lt/jaunimo-organizacijos/> veikia panašiu principu. Skirtumas tik tas, kad visos čia pateikiamos organizacijos yra išimtinai jaunimo. Pagal norimą veiklos sritį arba regioną gali susirasti organizaciją kartu su jos internetiniu tinklapiu ir reikiamais kontaktais.

6.3. Politinės partijos

Kas yra politinės partijos ir koks jų vaidmuo rinkimuose į valdžios ar savivaldos institucijas jau buvo aptarta anksčiau. Dažnai jaunam žmogui partijos atrodo kažkas tolimo ir nepasiekiamo, todėl retam kyla mintis, kad pačiam būtų galima tapti jų nariu. Iš Konstitucijos išplaukianti LR piliečiams garantuota teisė laisvai jungtis į partijas ir iš jų išstoti leidžia asmenims, sulaukusiems 18 metų tapti politinių partijų nariais. Tiek Lietuvos Respublikos piliečiai, tiek ES piliečiai, nuolat gyvenantys Lietuvoje gali pareikšti norą priklausyti kuriai nors Lietuvoje registruotai partijai.

Kaip tai padaryti? Dažniausiai nėra taip sunku, kaip atrodo. Paraišką galima užpildyti dominančios partijos internetiniame puslapyje. Įprastai partijos kviečia užpildyti anketą su tam tikrais asmens duomenimis. Lietuvos politinių partijų internetiniuose puslapiuose pateikiamų anketų apimtis varijuoja nuo keletos klausimų iki gana plačios, kuo didesnį kiekį informacijos apie kandidatą siekiančių atskleisti klausimų. Užpildžius paraišką, dauguma partijų žada susisiekti ir pakviesti į pokalbį, po kurio ir būtų nuspręsta dėl paraišką pateikusių narystės toje partijoje.

Ką galima veikti prisijungus į partiją, jei tau vos 18 metų ir dar nėra planų kandidatuoti kokiuose nors rinkimuose? Veiklos galimybių, iš tiesų, apstu. Galima dalyvauti partijos posėdžiuose, veiklose, teikti siūlymus ir įgyti patirties stebint iš partijų prizmės, kaip vyksta politiniai procesai šalyje. Aktyviai veikiant atsiranda galimybė būdų būti įtrauktam į sąrašus rinkimuose. Todėl jaunam žmogui tapimas partijos dalimi gali būti ne tik žinių ir įgūdžių pagerinimo įrankiu, bet ir tramplinu į tolesnę karjerą.

Projekto renginiuose dalyvavusių jaunuolių tarpe nebuvo tokių, kurie priklausytų politinėms partijoms. Tai gali būti siejama su tuo, kad dauguma buvo moksleiviai, dar nesulaukę 18 metų. Tačiau situacija gali pasikeisti. Šiuo metu Seime svarstoma Politinių partijų įstatymo pataisa, siekianti suteikti teisę jaunuoliams tapti partijų nariais dvejais metais anksčiau - nuo 16 metų. Tokia pataisa motyvuojama tuo, kad didesnis jaunų žmonių skaičius partijose lemtų didesnio dėmesio skyrimą jaunimo klausimams partijų darbotvarkėje. Iš tiesų, jei nuo 16 metų galima gauti asmens dokumentą, dalinę teisinę atsakomybę, kodėl gi drausti tapti partijų nariu? Laukime žinių iš Seimo :)

6.4. Peticijos

Daugumai paskaitose dalyvavusių jaunuolių peticijos terminas buvo girdėtas ir savo žodžiais pateiktas šios sąvokos supratimas atitiko oficialųjį peticijos apibrėžimą. Remiantis Peticijų įstatymu, peticija yra LR piliečio arba nuolat gyvenančio užsieniečio/jų grupės rašytinis arba elektroninis kreipimasis į Seimą, Vyriausybę ar vietos savivaldos

valdžios ir valdymo institucijas (tarybą bei merą) su reikalavimais ar siūlymais spręsti šiuos klausimus:

- Žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ar įgyvendinimo;
- Valstybės ir savivaldybės institucijų reformavimo;
- Kitus svarbius visuomenei, savivaldai ar valstybei klausimus.

Taigi, galime pastebėti, kad peticija yra kreipimasis į svarbias valdančiąsias institucijas, siekiant vienaip ar kitaip paveikti jų vykdomą politiką. Ši teisė yra patikėta ne tik pilnamečiams Lietuvos piliečiams: bet kuris jaunuolis nuo 16 metų jau gali teisėtai pasirašyti peticiją. Moksleiviai netruko įvardinti tokių kreipimūsi konkrečių atvejų (pavyzdžiui, Vyriausybei pateikta peticija, pasisakanti prieš miškų naikinimą, arba peticija prieš „Tvarka ir teisingumas“ frakcijos nario Petro Gražulio priklausymą Seimo Žmogaus teisių komitetui).

Peticija gali būti pateikiama Seimui, Vyriausybei ar Savivaldybei dviem būdais: rašytiniu ir elektroniniu. Nenuostabu, kad pastarasis būdas yra paprastesnis ir populiariesnis.

Minėtose institucijose yra įsteigtos peticijų komisijos, kurios privalo nagrinėti pateiktas peticijas. Jos sprendžia klausimą dėl jūsų kreipimosi pripažinimo peticija ir privalo pateikti sprendimą per ne vėliau kaip per 20 darbo dienų.

6.5. Referendumai

Jau buvo minėta anksčiau, kad Lietuva, kaip ir kitos demokratinės valstybės, yra išsaugojusi vieną ryškų tiesioginės demokratijos bruožą: referendumą. Paprastai referendumą galima būtų apibūdinti kaip visuotinį piliečių nuomonės pareiškimą balsuojant koku nors svarbiu valstybiniu klausimu. Kitaip tariant, šis institutas pasitelkiamas siekiant sužinoti tikrąją tautos valią. Taigi referendumas yra dar vienas būdas piliečiams daryti įtaką valstybės politikai.

Bene visi paskaitų cikle dalyvavę moksleiviai buvo anksčiau girdėję ne tik referendumo terminą, bet netruko įvardinti ir konkrečių praeityje vykusių referendumų atvejų Lietuvoje. Jų iš viso buvo vienuolika:

- 1991 m. referendumas dėl Lietuvos nepriklausomybės
- 1992 m. Lietuvos prezidentinis referendumas
- 1992 m. referendumas dėl sovietų kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos
- 1992 m. Referendumas Lietuvos Respublikos Konstitucijai priimti
- 1994 m. referendumas dėl privatizacijos
- 1996 m. spalio referendumas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos
- 1996 m. lapkričio referendumas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos
- 2003 m. referendumas dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje
- 2008 m. Referendumas dėl Ignalinos atominės elektrinės darbo pratęsimo
- 2012 m. Referendumas dėl naujos atominės elektrinės statybos Lietuvos Respublikoje
- 2014 m. Privalomasis referendumas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 9, 47 ir 147 straipsnių pakeitimo

Tiesa, svarbu paminėti, kad tik keturi iš aukščiau minėtų referendumų yra laikomi įvykusiais. Kitaip tariant, tik į keturis referendumus atėjo daugiau nei pusė balsavimo teisę turinčių piliečių. Taigi galime išskirti dvi svarbias sąlygas, kurios turi būti įgyvendintos, kad referendumu svarstytas klausimas būtų laikomas priimtu:

- Referendume nuomonę išreikšti turi bent pusė balsavimo teisę turinčių Lietuvos piliečių;
- Bent pusė šių referendume nuomonę pareiškusių Lietuvos piliečių turi balsuoti už to klausimo priėmimą.

Paklausti apie artimiausią Lietuvoje laukiantį referendumą, moksleiviai bene choru atsakydavo, kad tai - referendumas dėl dvigubos pilietybės įteisinimo. Iš tiesų, 2019 m. gegužės mėnesį, kartu su Prezidento rinkimais atskirame biuletenyje greičiausiai spėsime ir dėl dvigubos pilietybės. Jeigu į šį referendumą susirinks daugiau nei pusė Lietuvoje į rinkėjų sąrašus įtrauktų piliečių ir daugiau kaip pusė visų šalies rinkėjų išreikš pritarimą dviejų pilietybių turėjimui, mūsų valstybėje lauks toks pokytis.

Ar kartelės referendumui turėtų būti nuleistos? Toks klausimas kyla mažėjant gyventojų skaičiui Lietuvoje ir apsunkinant 300 000 parašų surinkimą. Apie tai yra nemažai diskutuojama, todėl tikėtina, kad ateityje galime sulaukti šios mūsų valstybei tampančios per aukštos ribos sumažinimo.

6.6. Įstatymų leidybos iniciatyvos teisė

50 000 balsų. Tiek reikia, kad būtų įstatymas galėtų būti inicijuojamas piliečių Lietuvoje. Kitaip tariant, 50 000 piliečių turi išreikšti pritarimą, kad Seimas svarstytų piliečių siūlomą pokytį. Tai vienas didesnių slenksčių Europoje. Kartu su referendumu, piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos teisės įgyvendinimas yra vienas iš tų karštų klausimų, dėl kurių kalbama, ar ne per daug komplikuoti surinkti tokį skaičių piliečių parašų. Būna atvejų, kai iniciatyva pradedama, tačiau žlunga nepasirašius pakankamai asmenų. Todėl bent jau galiojant dabartinei sistemai, bene lengviau yra tam tikro įstatymo idėją siūlyti konkrečiam išrinktam Seimo nariui, nei sulaukti 50 000 bendraminčių oficialaus pritarimo. Kita vertus, skirtingai nei siūlymo Seimo nariui ar peticijos pateikimo atveju, tik pateikus šitiek piliečių pasirašytą pasiūlymą atsiranda galimybė piliečių grupės atstovams tiesiogiai pasisakyti pagrindiniame, visą 141 narį surinkusiame Seimo posėdyje. Todėl, nors tai ir nėra pats efektyviausias būdas piliečiams daryti įtaką valstybiniu mastu priimamiems sprendimams, jis išlieka prasmingu. Taigi jei kada išgirsite apie piliečių siūlomą įstatymą ir sutikssite su jo idėja, nepamirškite palengvinti reikiamo parašų skaičiaus surinkimo proceso, pridėdami savąjį.

6.7. Atskirų institucijų siūlomos galimybės

Skyrelyje, kuriame kalbėjome apie atskiras valdžios institucijas - Seimą, Vyriausybę, Prezidentą, pateikėme internetinius tinklapius ir socialinius tinklus, kuriuose šių institucijų atstovai siekia priartėti prie piliečių. Kiekvienas asmuo, norintis būti pilietišku, turėtų atsakyti į tokį kvietimą. Jei Facebook ar Instagram socialiniuose tinkluose sekame skirtingus žinomus žmones, visuomenės veikėjus, parduotuves ir atskiras iniciatyvas, kodėl savo naujienų sraute turėtume ignoruoti kertinius mūsų valstybės elementus? Tai bene lengviausia proga sužinoti, kuo gyvena institucijos. Juolab, kad dažnai jos siekia informaciją pateikti supaprastintai ir prieinamai didžiajai visuomenės daliai. Be to, socialiniuose tinkluose ir atskiruose institucijų tinklapiuose apstu ir labai įdomių arba vertingų būdų įsitraukti į viešąjį valdymą (pavyzdžiui, Vyriausybės internetiniame puslapyje pateikiamos galimybės „Kreipkis į instituciją“, „Apsilankyk Vyriausybėje“ ir kt.).

PAPILDOMI JAUNIMO PASIŪLYMAI

Draugų svarba skatinant pilietiškumą.

Mąstydami apie tai, kas padėtų tapti labiau pilietiškais ir skatinti įsitraukti į viešuosius procesus, jaunuoliai turėjo vieną svarbią idėją. Tai - kalbėjimasis su draugais, aplinkiniais apie tai, kas vyksta Lietuvoje. Anot jaunimo, kai pats sieki būti pilietiškais ir aktyvus įsitraukiant į vykstančius viešuosius procesus, tu gali užkrėsti ir kitus. Keleto minučių skyrimas padiskutuoti apie aktualijas, pareikšti savo požiūrį ir skirti dėmesio išklaudyti svetimą nuomonę, iš tiesų gali padidinti ne tik Tavo paties, bet ir Tavo aplinkoje esančių žmonių susidomėjimą politika. O susidomėjimas politika, analogiškai, skatina didesnę politinį aktyvumą. Todėl pritardami tokiai nuomonei, linkime domėtis viešaisiais procesais ir tai daryti ne vien tik individualiai.

Neformalaus pobūdžio susitikimai su politikais.

„Bendravimas keičia pasaulį“ - tokį moto išreiškė jaunimas vieno iš susitikimų metu. Visi šiuo klausimu pasisakę jauni žmonės sutiko, kad susitikimai su bendruomene nėra oficiali politikų pareiga, tačiau yra reikalingi norint skatinti jaunimo susidomėjimą politika. Švietimas, politikų darbotvarkė, valstybės ir žmonių problemų sprendimo būdai - vienos populiariausių temų, kuriomis jaunimas, jei turėtų progą, padiskutuotų su politikais. Jaunimas norėtų, kad susitikimo su politiku metu kiekvienas būtų išklaudytas ir turėtų galimybę išreikšti savo nuomonę ir aptarti iškilusius klausimus. Taip pat buvo išreikštas noras, kad tokių susitikimų metu būtų sukurta jauki atmosfera. Ypač norėta, kad institucijų atstovai daugiau bendrautų su mažų miestelių mokyklomis.

Savivaldybių institucijų matomumas jaunimo tarpe.

Jaunimas bene vienbalsiai siūlė savivaldybėms skirti daugiau dėmesio jaunimui Facebook ir Instagram socialiniuose tinkluose. Tas savivaldybes, kurios per joms

priklausančius darinius skiria dėmesio turinio dalijimuisi minėtuose tinkluose, jaunimas mielai seka (pavyzdžiui, geruoju pavyzdžiu buvo įvardinta Elektrėnų savivaldybės Jaunimo reikalų tarnyba ir jos aktyvus Facebook puslapis). Taip pat, kad valstybės ar savivaldybės institucijos būtų pastebėtos jaunimo tarpe jos turėtų organizuoti renginius įtraukiančius jaunimą, pateikti apie save informaciją įtraukiančiu, įdomesniu būdu.

Kaip jaunimo interesai atstovaujami renkamosiose institucijose?

Niekaip. Tokio atsakymo, deja, teko sulaukti daugiau nei kartą. Anot jaunuolių, Seimo ir savivaldybių tarybų nariai nežino jaunimo interesų. Tai tvirtinę jaunuoliai nesiejo to su jaunų žmonių šiose institucijose trūkumu, o labiau išreiškė poreikį didesniajam jaunimo ir politikų tarpusavio kontaktui, leisiančiam politikams sužinoti, ko gi iš tiesų nori jaunimas.

Kas skatina pasitikėjimą išrinktais valdžios ar savivaldos atstovais?

Jauni žmonės pasitiki išrinktais atstovais, kai šie leidžia jaunimui ir visuomenei palankius teisės aktus, pasižymi gera reputacija, įvykdo žadėtus dalykus, turi gerą darbo patirtį.

Kas slopina pasitikėjimą išrinktais valdžios ar savivaldos atstovais?

Jaunus žmones liūdina, kai Seimo ar savivaldybės tarybos nario deklaruojamos vertybės neatitinka elgesio, nepagrįstų teisės aktų priėmimas. Jaunimas pažymėjo tautos ar gyventojų interesus atstovaujančių asmenų vertybių svarbą, o jų nebuvimą vertino kaip labai neigiamą aspektą. Taip pat jaunuoliai labai kritiškai vertino korupcijos skandaluose pagarsėjusius asmenis. Jie siūlė užkirsti kelią į valstybines pozicijas korupcija susitepusiems valstybės tarnautojams ir politikams.

Idealus išrinktas atstovas.

Moka užsienio kalbas, prisiekę tarnauti regiono arba visos Lietuvos žmonių gerovei, sąžiningai tarnauti Tėvynei, demokratijai, gerbti ir vykdyti Lietuvos konstituciją ir įstatymus - tokius reikalavimus jaunuoliai kėlė visos tautos ar savivaldybės teritorijos gyventojų interesus atstovaujantiems politikams. Kiti pridėjo, kad šias svarbias pareigas užimantis asmuo turi būti atsižvelgiantis į valstybės arba poreikius - taigi ne savanaudis. Asmuo turi mylėti savo šalį ir/ar regioną, būti sumanus, protingas ir sakyti „ne!“ kyšiams. Tautos/gyventojų nuomonės gerbimas, deramo pavyzdžio rodymas, išsilavinimas, tolerancija - šie aspektai jaunimui taip pat buvo labai svarbūs kalbant apie renkamus politikus. Kalbant išimtinai apie savivaldybės tarybos narius, jaunuoliai ypač teigiamai vertino galimą nario bendradarbiavimą su toje savivaldybėje esančiomis jaunimo organizacijomis ir gyventojų nuomonių ir pageidavimų išklausymą. Suprasdami tinkamų išrinktų valdžios ar savivaldos atstovų svarbą mūsų visuomenei, jaunuoliai net sukūrė šūkį: „Gera valdžia, laiminga tauta!“.

Balsavimas nuo 16 metų.

Jaunimo teisių išplėtimas (tokių kaip balsavimo teisės suteikimas asmenims nuo 16 metų) buvo atvirai palaikoma dalies jaunuolių. Amžiaus cenzą sumažinimą teigiamai vertinę jaunuoliai tikino, kad tai paskatintų jų susidomėjimą Lietuvos politika.

Jeigų būtų partijų nariai...

Jaunimas pažadėtų ir stengtųsi įgyvendinti šiuos dalykus: didesnius atlyginimus, mažesnius mokesčius, sutrumpintus mokslo metus, lygias teises, toleranciją kitos orientacijos žmonėms, orią senatvę senjorams, daugiau teisių jaunimui. Taip pat skirtų daugiau dėmesio jaunimui ir jo ugdymui (pavyzdžiui, daugiau neformaliojo ugdymo veiklų mokyklose ir jaunimo erdvių vietovėje, jaunų žmonių įtraukimui į miesto renginių organizavimą), mokslinių tyrimų finansavimui. Siekdami pritraukti jaunų rinkėjų balsų,

politinę reklamą įgyvendintų per socialinius tinklus, rengdami specialius festivalius, įdomias jaunimui paskaitas. Kai kurie jaunuoliai pažymėjo, kad politinės partijos turėtų priimti tokius sprendimus, kurie skatintų daugiau jaunimo likti regionuose.

Jaunimas nori veiklos!

Praktinių veiklų metu įsijausdami į aktyvių piliečių savo savivaldybėse vaidmenį jaunimas nestokojo. Beveik visuose be išimties regionuose jaunimas išsakė poreikį jaunimo užimtumo didinimui ir jaunimo erdvių kūrimui. Didesnis užsiėmimų pasirinkimas, veiklos, specialūs renginiai, atviros jaunimo erdvės, visiems prieinami būreliai - to trūksta mažesnėse vietovėse gyvenančiam jaunimui. Aktyvesnės veiklos ne tik leistų jaunimui įdomiau praleisti laisvalaikį, bet ir ugdyti pilietiškumą plačiąja prasme.

Kas padidintų jaunų žmonių aktyvumą rinkimuose?

Daug jaunuolių tikino, kad didesnės žinios skatintų didesnį susidomėjimą Lietuvoje vykstančiais politiniais procesais, taigi ir rinkimais. Moksleiviams ypač trūksta žinių apie valstybės institucijas, jų svarbą Lietuvos jaunimui. Švietimas apie politiką, moksleivių manymu, tikrai padėtų. Anot jų, mokykla turėtų skatinti ir paremti mokinių susidomėjimą Lietuvos politiniais subtilumais. Dabar jaunuoliai dažnai nežino kaip prisidėti prie viešųjų procesų, jų gaunama informacija yra per sudėtinga suprasti (daugiau informacijos socialiniuose tinkluose arba paprastesnis informacijos pateikimas galbūt taip pat padėtų). Ką veikia išrinkti atstovai, taip pat aišku toli gražu ne visiems. Šis supratimo trūkumas galimai paveikia ir aktyvumą rinkimuose, kai nežinoma už ką iš tikrųjų balsuojama.

Atstumas - kliūtis įsitraukti?

Tiek patys jaunuoliai, tiek pilietiškumo mokytojai pastebėjo, kad jaunų žmonių aktyvumą riboja nutolimas nuo rajono savivaldybės. Veiklos, kurios galimai pritrauktų jaunimą, vyksta pamokų metu. Kad jose sudalyvautų, jaunuoliai turi važiuoti nemenką atstumą.

Visgi tokiu atveju, pamokos dažnai tampa svarbesnės už kitas veiklas ir jaunuoliai lieka apriboti. Net ir savivaldybių jaunimo reikalų koordinatoriai ne visada (pavyzdžiui, viename aplankytame miestelyje jaunuoliai išreiškė nusivylimą, kad jų koordinatore buvo atvykusi tik vieną kartą tiesiog prisistatyti, tačiau tolimesni ryšiai tarp jos ir tame miestelyje esančių jaunuolių nėra plėtojami).

Kai mūsų daugiau - lengviau.

Projekto paskaitų praktinių dalių metu jaunimas įsitikino, kokia svarbi yra kooperacija norint pasiekti, kad įvyktų tam tikras pokytis savivaldybės mastu. Pamatę, kad didesnėse grupėse lengviau įgyvendinti bendras idėjas ir siekti vienodų tikslų, žadėjo, kad prisimins tai ginant savo ir bendruomenės interesus praktikoje.

AČIŲ SAVANORIAMS

Tomaš Jenkelevič

- tomas@tavobalsas.lt
- fb.com/tomasjenkelevic
- @tomasjenkelevic

Indrė Jurgelevičiūtė

- indre.jurgelevi@gmail.com
- fb.com/indre.jur
- @indre_jur

Klaudija Samulevičiūtė

- klaudijasamuleviciute@gmail.com
- fb.com/100007778477100
- @byklaudi

Samanta Tumpytė

- samanta0831@gmail.com
- fb.com/samanta.tumpyte
- @espaniolasun

Tomaš Karnecki

- t.karnecki@gmail.com
- fb.com/tkarnecki
- @karnecki11

www.tavobalsas.lt

KONTAKTAI

MANY PATHS,
ONE GOAL.

www.activeyouth.lt

WWW.FACEBOOK.COM/ACTIVEYOUTHLT

WWW.INSTAGRAM.COM/ACTIVE.YOUTH

WWW.YOUTUBE.COM/ACTIVEYOUTHLT

INFO@ACTIVEYOUTH.LT

TEISĖS KLINIKA
VILNIAUS UNIVERSITETO

WWW.FACEBOOK.COM/TEISESKLINIKA

WWW.INSTAGRAM.COM/TEISESKLINIKA

INFO@TEISESKLINIKA.LT
